

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 15 lutego 2023 r.

Poz. 1108

UCHWAŁA NR III/5/2023 RADY MIEJSKIEJ W OLSZYNIE

z dnia 25 stycznia 2023 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Olszyna na lata 2022-2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r., o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 40) i art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840), Rada Miejska Olszyna uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Olszyna na lata 2022-2025, zaopiniowany pozytywnie przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Olszyny.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej:
Wiesław Wypych

Załącznik do uchwały nr III/5/2023 Rady Miejskiej w Olszynie z dnia 25 stycznia 2023 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY Olszyna NA LATA 2022 – 2025

Olszyna 2022 rok

Spis treści

1. Wstęp.....	1
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	2
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	17
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	24
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	30
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	30
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	34
5.2.1. Charakterystyka gminy.....	35
5.2.2. Zarys historii obszaru gminy	41
5.2.3. Krajobraz kulturowy.....	42
5.2.4. Zabytki archeologiczne	45
5.2.5. Dziedzictwo niematerialne	46
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	47
5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	48
5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	49
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	49
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	50
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	53
7. Założenia programowe Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	55
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	58
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	59
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	60
10.1. Dotacje.....	61
10.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	64
10.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	68
10.3. Źródła zewnętrznego finansowania - zagraniczne.....	70
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.....	71
12. Aneksy.....	72
Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków	72
Wykaz stanowisk archeologicznych w Gminie Olszyna.....	95

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Olszyna na lata 2022-2025 jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego ww. gminy. Celem tego opracowania jest określenie głównych zadań i kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez Burmistrza, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską w Olszynie. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz przedstawia Radzie Miejskiej sprawozdanie z wykonania programu.

Gminny program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uzupełniający dotychczas przyjęte akty prawa miejscowego, uwzględniając zadania z zakresu opieki nad zabytkami. Określa sposób ich realizacji, poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach. Gminny program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania ukierunkowane są na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Program między innymi poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Olszyna na lata 2022– 2025 wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną oraz sprzyja zachowaniu wartości kulturowych.

Niniejszy dokument określa również szereg źródeł finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z jego otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych –stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną przygotowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Olszyna określa **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2020 r. poz. 282). Szczególna podstawa opracowania tegoż programu została zamieszczona w **art. 87 ust. 1**, który to artykuł powołanej ustawy stanowi, iż wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Przyjmowany przez jednostkę samorządu terytorialnego gminny program dotyczy wyłącznie opieki nad zabytkami. Jednakże należy mieć na uwadze, iż samorząd występuje w tym zakresie w podwójnej roli. Po pierwsze, zarządzając nieruchomościami jako właściciel lub posiadacz i z tego tytułu będąc zobowiązanym do opieki, jak i tworząc warunki do opieki dla członków wspólnoty samorządowej. **Art. 87 ust. 3-4** określa, że gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, a program o którym mowa w ustępie 3, ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. **Art. 87 ust. 2** wyznacza cele opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami, do których zaliczamy w szczególności:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Powyższy ustęp poprzez zastosowanie zwrotu „w szczególności” określa niniejszy katalog jako katalog otwarty celów opracowania gminnego programu, dlatego też warto przytoczyć kolejne cele, które uważane są za dość istotne:

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Gminny program opieki nad zabytkami zostaje opracowany na podstawie gminnej ewidencji zabytków, sporządzanej przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) i prowadzonej w formie kart adresowych zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy (**art. 22 ust. 4**). Skutek prawny objęcia nieruchomości zabytkowej ochroną w świetle przepisów OchrZabU wynika nie tyle z czynności materialno-technicznych polegających na opracowaniu dla obiektu zabytkowego karty ewidencyjnej i dołączeniu jej do prowadzonego zbioru, ale ze stwierdzenia, że dany obiekt spełnia warunki do ujęcia go w gminnej ewidencji

zabytków (NSA z 14.9.2012 r., **II OSK 1950/12**). Gminna ewidencja zabytków powinna uwzględniać: zabytki nieruchome wpisane do rejestru; inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (**art. 22 ust. 5**). W wyroku WSA w Warszawie z 10.04.2019 r., **VIII SA/Wa 102/19** trafnie wskazano, iż porozumienie z wojewódzkim konserwatorem zabytków oznacza uzyskanie zgodnego stanowiska organu prowadzącego ewidencję gminną oraz organu współdziałającego, dysponującego niezbędną wiedzą specjalistyczną w zakresie umożliwiającym ocenę wyznaczenia przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta nieruchomości do ujęcia w Gminnej Ewidencji Zabytków. Zarządzenie w sprawie założenia gminnej ewidencji zabytków lub ujęcia konkretnego obiektu w gminnej ewidencji zabytków, stanowi akt organu jednostki samorządu terytorialnego z zakresu administracji publicznej podlegający kognicji sądu administracyjnego na podstawie art. 101 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym (art. 3 § 2 pkt 6 ustawy o postępowaniu administracyjnym).

Program opieki nad zabytkami, sporządzony na poziomie gminy, powinien uwzględniać dodatkowo inne uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami, oraz być zgodny dokumentami rządowymi o charakterze strategicznym, sporządzonymi na poziomie: ogólnokrajowym, samorządowym (na szczeblu: wojewódzkim, powiatowym i gminnym) i europejskim.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Wszelkie zabytki znajdujące się na terenie państwa Polskiego zostały na mocy Konstytucji RP objęte ochroną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Ochrona zabytków, ich trwałe zachowanie, zagospodarowanie i utrzymanie ma na celu nie tylko utrwalenie samej „substancji zabytkowej” ale również wpisanie jej i doznań płynących z obcowania z nią w codzienność. Zasoby kulturowe mają bowiem nie tylko wymiar poznawczy kształtujący poczucie estetyki, tożsamości kulturowej i świadomości historycznej, ale także wymiar ekonomiczny - mogą stać się podstawą rozwoju przedsiębiorczości i turystyki. Jasne zasady przyświecające kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków dzięki którym najlepiej można wykorzystać wszelkie ich wartości, określają tworzone od lat przepisy.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w Konstytucji RP (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.). Konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela jest: ochrona dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz przekazanie go kolejnym pokoleniom. Obowiązek przekazania dziedzictwa kulturowego kolejnym pokoleniom został wyartykułowany we fragmencie **preambuły Konstytucji RP** stanowiąc, iż „my, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej (...) wdzięczni naszym przodkom (...) za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach, (...) zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku”. **Art. 5 Konstytucji RP** stanowi także, że Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. Strzeżenie dziedzictwa narodowego jest wyrazem wdzięczności za to co naród otrzymał od swoich przodków. Wymaga ono jednak nie tyle zachowania owego dziedzictwa narodowego w stanie nienaruszonym, ile przekazania go dalszym pokoleniom. O ochronie dziedzictwa narodowego wypowiedział się Sąd Najwyższy w swoim wyroku z 12.12.1997 r. (**III RN 74/97**, OSNAPiUS 1998, Nr 14, poz. 413) stwierdzając, że „na gruncie prawa polskiego wyróżniona została odrębna kategoria dóbr prawnie chronionych zwana „dziedzictwem narodowym”, a ich ochrona podniesiona została do rangi jednej z czterech podstawowych wartości w systemie prawa polskiego. Tym samym wszystkie organy Rzeczypospolitej są obowiązane interpretować i stosować przepisy prawne w sposób umożliwiający skuteczną ochronę tej kategorii dóbr i wartości”. **Artykuł 6 Konstytucji RP** również porusza temat dziedzictwa kulturowego, które traktowane jest przez ustrojodawcę jako podstawowa wartość konstytucyjna podlegająca szczególnie intensywnej ochronie. Stanowi on, iż „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.” oraz „Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.”. Dziedzictwo kulturalne narodu jest niewątpliwie jednym z istotniejszych elementów owego dziedzictwa narodowego. Taką myśl wyraził ustrojodawca w preambule do Konstytucji RP, mówiąc o kulturze zakorzenionej w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach. O ile jednak art. 5 zobowiązuje władze publiczne do „strzeżenia dziedzictwa narodowego”, a zatem zachowania go w dotychczasowym stanie, ochronie jego status quo, o tyle art. 6 zobowiązuje władze publiczne do stworzenia warunków dla upowszechniania owego dziedzictwa, jego udostępniania, zapewnienia Polakom pozostającym poza granicami kraju możliwości zachowania związków z nim. Art. 6 uświadamia zatem, że dziedzictwo kulturalne podlega ochronie w szczególny sposób, a mianowicie przez stworzenie możliwości jego przekazywania z pokolenia na pokolenie. Dziedzictwo kulturalne narodu nie jest zatem

wartością daną raz na zawsze, lecz wymaga pielęgnowania i rozwijania. Ostatni z artykułów jest **art. 86 Konstytucji RP**, który stanowi, że „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.”

Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju, zabytki i ich wartość jest dobrem wspólnym i każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowanie przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**. Ustawa ta stanowi główny akt prawa dotyczący ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, reguluje ona w sposób szczegółowy kwestie przedmiotu, zakresu i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Ustawa normuje również m.in. kwestie środków nadzoru konserwatorskiego, kontroli wywozu zabytków za granicę, zasad opracowania i koordynowania krajowego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, społecznej opieki nad zabytkami. Przytoczone kwestie w mniejszym lub większym stopniu zostaną poruszone w niniejszym opracowaniu w celu scharakteryzowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z **art. 3**, wyżej wymienionej ustawy, przez zabytek rozumie się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ustawa wyodrębnia trzy rodzaje zabytków:

1. **zabytki ruchome**, czyli innymi słowy zabytkowe ruchomości, części nieruchomości lub zespoły nieruchomości, spełniające definicję zabytku,
2. **zabytki nieruchome**, czyli innymi słowy zabytkowe nieruchomości, części nieruchomości lub zespoły nieruchomości, spełniające definicję zabytku,
3. **zabytek archeologiczny**, zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym tworem.

Ponadto, ustawa w art. 3 definiuje następujące pojęcia:

- **prace konserwatorskie** - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,
- **prace restauratorskie** - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub otwarcie jego części i dokumentowanie tych działań,
- **roboty budowlane** - roboty budowlane w rozumieniu Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w jego otoczeniu,
- **badania konserwatorskie** - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów, zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, jeśli istnieje taka potrzeba, również prac restauratorskich,
- **badania architektoniczne** - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,

- **badania archeologiczne** - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic i sieci dróg,
- **historyczny zespół budowlany** – to powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,
- **krajobraz kulturowy** – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze,
- **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpis tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych tego zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym działaniem czynników zewnętrznych.

W ustawie wyróżnione zostały dwa podstawowe pojęcia: ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Zgodnie z **art. 4** cyt. Ustawy o **ochronie zabytków** stanowi zadanie organów administracji publicznej i polega, w szczególności, na podejmowaniu przez nich działań mających na celu: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków zagranicę - kontrolę stanu zachowania i przeznaczeniu zabytków uwzględnienie zadań ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. **Opieka nad zabytkami** zgodnie z **art. 5** pozostaje obowiązkiem właściciela lub posiadacza zabytku i polega na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczenia dla historii i kultury.

Zgodnie z regulacją ustawową z **art. 6** ochronie i opiece podlegają, bez względu na ich stan zachowania:

- **Zabytki nieruchomości** będące w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami architektury obronnej, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- **Zabytki ruchome** będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te zbiory, numizmami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodziełami oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

- **Zabytki architektoniczne** będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać dodatkowo nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej. Zgodnie z **art. 7** ustawy o ochronie zabytków, w Polsce wyróżnia się cztery formy ochrony zabytków:

1. **Wpis do rejestru zabytków** - rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru zabytków nieruchomych wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji administracyjnej wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru można wpisać także otoczenie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, jego nazwę geograficzną, historyczną lub tradycyjną. Podobnie zabytki ruchome mogą zostać wpisane do rejestru zabytków ruchomych, na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru, gdy istnieje uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.
2. **Pomnik historii** - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może złożyć taki wniosek po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków.
3. **Park kulturowy** - rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Uchwała określa: nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony oraz zakazy i ograniczenia Wójt/Burmistrz w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, tworzy plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.
4. **Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego** - kolejną formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych są ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, którego projekt uzgadniany jest z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się ponadto, w zależności od potrzeb, sfery ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Ochronę i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji: koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,

strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategiach, analizach, planach i studiach w szczególności: uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, gwarantuje zapewnienie im ochrony przy realizacji inwestycji oraz zapewnia przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu, ustala się przeznaczenia i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 16 ust. 1: „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

Art. 17, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18 stanowi, iż „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej. 2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19, który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) parków kulturowych. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski

i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.”

Art. 20, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków. 2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa. 3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku. 4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy. 5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchomości wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. 6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89, który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są: 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków; 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”. Oprócz wymienionych w komentowanym przepisie organów ochrony zabytków, zadania i kompetencje w sprawach z zakresu ochrony zabytków wykonują również: dyrektor urzędu morskiego (art. 36 ust. 2, 48 OchrZabU), Dyrektor Biblioteki Narodowej (art. 51 ust. 3 OchrZabU) oraz organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 12 ust. 1, art. 16 ust. 1 i 3–5, art. 22 ust. 4, art. 32 ust. 2, art. 33 ust. 2, art. 50 ust. 3 i 4 pkt 2, art. 87 ust. 1 oraz art. 103 i 105 OchrZabU). Organy te mogą być zatem traktowane jako organy ochrony zabytków w znaczeniu funkcjonalnym.

Warto zauważyć, że ujęcie w gminnej ewidencji zabytków nie rodzi po stronie właściciela lub posiadacza żadnych skutków prawnych. W szczególności, nie rodzi żadnych nowych obowiązków, w tym w szczególności uzyskiwania pozwoleń, o których mowa w art. 36 OchrZabU. Zabytek nie zostaje również objęty nadzorem konserwatorskim w rozumieniu rozdziału 4 ustawy, a więc brak jest m.in. podstaw do wydawania nakazów wykonania określonych prac. Jednocześnie ujęcie w gminnej ewidencji zabytków rodzi określone prawa, gdyż otwiera możliwość finansowania prac przy tych obiektach ze środków jednostek samorządu terytorialnego (zob. art. 81 ust. 2 OchrZabU). Ustawa z 18.3.2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 75, poz. 474) wprowadziła, w odniesieniu do obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, obowiązek uzgadniania pozwolenia na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3 PrBud) oraz decyzji o warunkach zabudowy (art. 53 ust. 4 pkt 2 PlanZagospU). Pamiętać jednak należy, że zgodnie z art. 7 pkt 4 OchrZabU "ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w

zakresie lotniska użytku publicznego" stanowią jedną z form ochrony zabytków. Dodatkowo potrzeby ochrony zabytków znalazły się w katalogu wartości wysoko cenionych, wskazanych w art. 1 ust. 2 pkt 4 PlanZagospU.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z późn. zm.) określa zadania własne gminy, do których należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej. Zakres dotyczący szeroko pojętej ochrony zabytków, mieści w sobie zarówno zapisy ściśle mówiące o ochronie zabytków, jak również pozostałe, dotyczące ochrony środowiska, przyrody, turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, a także promocji gminy. Takie całościowe, wielostronne podejście pozwala skuteczniej chronić oraz lepiej wykorzystywać zasoby zabytkowe gminy, co pozytywnie wpływa na pozostałe dziedziny działalności.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.) mówi m.in. o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki. W przypadku odstąpienia od przeprowadzania postępowania w sprawie ustalenia oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek ustalenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o wyjątkowych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dziedzictwa kulturowego (wrażliwego na oddziaływanie) oraz istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystanie terenu.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293) jako jedyna daje samorządowi realny wpływ na zabytkowy krajobraz gminy, ustanowienie stref ochronnych oraz konkretne zapisy ochrony. Ustawa daje ponadto samorządowi instrument aktywny w odróżnieniu do pozostałych ustaw zawartych w Programie. W interesującym nas obszarze, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej. Ustawa precyzuje, iż w studium uwzględnić należy uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Studium i plany zagospodarowania przestrzennego winny określać: obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, obszary ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na wójta (burmistrza, prezydenta miasta) obowiązek: zawiadamiania m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego, występowania o opinie i wnioski, a także opiniowania (studium) lub uzgadniania.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186 z późn. zm.) normalizuje działalność obejmującą: projektowanie, budowę, utrzymanie i rozbiorę obiektów budowlanych oraz określenie zasad działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, w szczególności m.in. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa - prawo budowlane traktuje zabytki w sposób szczególny, podkreślając, iż obiekty budowlane należy

projektować i budować zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tychże obiektów lub ich rozbiórkę (ale w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez generalnego konserwatora zabytków). W stosunku do obiektów budowlanych oraz obiektów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbudowę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych, ustawa nakłada obowiązek uzyskania pozwolenia od wojewódzkiego konserwatora zabytków przez wydanie pozwolenia na budowę.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55), określa m.in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 65 z późn. zm.). W rozumieniu ustawy celem publicznym w obszarze gospodarki nieruchomościami jest: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów prawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa postępowanie wobec nieruchomości objętej prawną ochroną konserwatorską. Zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Są to: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących: własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek. W myśl art. 109 ust. 1 pkt. 4 w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194). W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Mecenat nad działalnością kulturową sprawują również jednostki samorządu terytorialnego. Artykuł 2, niniejszej ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, są to: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statusowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym. Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami (których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami). Szeroko pojęta opieka nad zabytkami, nie wiąże się jedynie z czynnościami wykonywanymi bezpośrednio przy zabytku, ale również z gromadzeniem wiedzy o zabytkach i jej udostępnianiu poprzez: organizację wystaw, edukację społeczną dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istniejących, odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultur, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2019 r. poz. 688 z późn. zm.). W ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. tablic i urządzeń reklamowych.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r. Nr113, poz. 661) określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkich ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rejestr zabytków prowadzi się w trzech księgach (A – zabytki nieruchomości, B – zabytki ruchome oraz C – zabytki archeologiczne) o określonych wymiarach (46x30). Przedstawione zostały dokładne informacje o tym co powinno się znajdować w karcie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego oraz w karcie adresowej zabytku i w karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zostały też przedstawione w załączeniu przykładowe karty dla wszystkich wymienionych wcześniej kart.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609) określa sposób i tryb wydawania pozwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Określa również sposób i tryb wydawania pozwoleń na przemieszczenie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku, umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, prowadzenie badań archeologicznych, dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi oraz wykonujące nadzór inwestorski, przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, standardy, jakim powinna odpowiadać dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich, przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków, oraz badań archeologicznych

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i

roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674). Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków udzielają organy wymienione ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wniosek składa właściciel lub posiadacz zabytku do: 1. urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, o dotację udzielaną przez ministra; 2. wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków, właściwego dla miejsca położenia albo przechowywania zabytku o dotację udzielaną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. W pierwszym wypadku istnieją trzy terminy składania wniosków: do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku, do dnia 31 października roku poprzedzającego realizację prac, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone, do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone; Wnioski składane do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków muszą być dostarczone do: dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone. Rozporządzenie określa również dokładne informacje o tym co powinno znaleźć się we wniosku.

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153) określa kierunki jakie mają powziąć odpowiednie organy państwowe i instytucje na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Główny cel został określony następująco ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Przedstawia również kroki mające na celu zmniejszenie ryzyka nieszczęśliwych wypadków tj. pożar, zwarcie instalacji technicznej. Zaleca przygotowanie planów ochrony zabytków na wypadek: pożaru; powodzi, ulewy lub zalania z innych przyczyn; wichury; katastrofy budowlanej, awarii technicznej, chemicznej; demonstracji i rozruchów ulicznych, rabunku lub aktu wandalizmu; ataku terrorystycznego; konfliktu zbrojnego. Dokładane zalecenia kto przygotowuje plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych określa w całości §4: plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje kierownik jednostki organizacyjnej posiadającej zabytki, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, oraz przedstawia do zatwierdzenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta). Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu. Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje starosta; plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze województwa. Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wojewódzki konserwator zabytków, w uzgodnieniu z wojewodą i Szefem Obrony Cywilnej Kraju. Krajowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.), określa sposób w jaki należy złożyć wniosek o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”, w jaki zostaje

wręczona, noszenia oraz wygląd odznaki. Wymagania formalne wniosku sprawdza Generalny Konserwator Zabytków, wystawia też opinię. Odznaka jest dwustopniowa: złota – wyższy stopień oraz srebrna – niższy stopień. Minister lub upoważniona przez niego osoba wręcza wyróżnionemu odznakę w Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków lub w czasie innych uroczystości związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510) określa tryb składania wniosków na jednorazowy lub wielokrotny, stały bądź czasowy wywóz zabytku poza granice. Oględzinami zabytku zajmuje się wojewódzki konserwator zabytków. Po zakończeniu czynności przesyła ustalenia wraz z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Paragraf 17 informuje o tym, że „Zezwolenia, pozwolenia i zaświadczenia na wywóz zabytków za granicę lub przedmiotów o cechach zabytków wydane na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów zachowują ważność, wyłącznie na wywóz z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, na czas określony w tych dokumentach”.

Ponadto, zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w odrębnych ustawach: **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach**, **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach**.

POZOSTAŁE AKTY WYKONAWCZE I ROZPORZĄDZENIA

- **Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (Dz. U. z 2020 r. poz. 164 z późn. zm.).
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259). Art. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi, że starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650),
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków**,
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami**,
- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielania dotacji na badania archeologiczne**.

POLITYKA EUROPEJSKA

Polska jako członek Unii Europejskiej zobowiązana jest do przestrzegania norm prawodawstwa unijnego. Jednym z fundamentów Unii Europejskiej jest ochrona i wspieranie działań dotyczących wspólnego dziedzictwa oraz poszanowanie i popieranie różnorodności kulturowej. Reguła poszanowania i wspierania różnorodności kultur jest szczególnie ważna w obliczu różnorodności dorobku materialnego i niematerialnego narodów europejskich.

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej - dokument ten, obok Traktatu o Unii Europejskiej stanowi główny akt prawa pierwotnego Unii Europejskiej. W tytule XIII Kultura zapisano, iż Unia przyczynia się do rozkwitu kultur Państw Członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego. Działanie Unii dąży do zachęcenia do współpracy między Państwami Członkowskimi oraz, jeśli to niezbędne, do wspierania i uzupełnienia ich działań

w następujących dziedzinach: pogłębiania wiedzy oraz upowszechniania kultury i historii narodów europejskich, zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, niehandlowej wymianie kulturalnej, twórczości artystycznej i literackiej, włącznie z sektorem audiowizualnym. Unia i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z państwami trzecimi oraz z organizacjami międzynarodowymi właściwymi w dziedzinie kultury, zwłaszcza z Radą Europy.

Ratyfikowanie Konwencji Rady Europy - ratyfikowane umowy międzynarodowe, w tym konwencje Rady Europy w dziedzinie kultury, wskazują cele i zadania dla całej społeczności europejskiej oraz determinują kierunki działań w ramach polityki krajowej. Do ratyfikowanych przez Polskę konwencji Rady Europy należą: Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego, Europejska Konwencja Krajobrazowa, Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy.

Ratyfikowane Konwencje UNESCO - ratyfikowane przez Polskę konwencje UNESCO determinują kierunki działań w ramach polskiej polityki ochrony i opieki nad zabytkami oraz dziedzictwem kulturowym (materialnym i niematerialnym). Są to: Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokołem o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze, dnia 14 maja 1954 r. II protokół do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze, dnia 14 maja 1954 r., Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobieganiu nielegalnemu przewozowi, wywozowi i przenoszeniu dóbr kultury, sporządzona w Paryżu, dnia 17 listopada 1970 r., Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1970 r., Konwencja UNESCO w sprawie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu, dnia 17 października 2003 r., Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego.

Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych, tzw. Karta Wenecka została przyjęta w 1964 r. przez II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji i podpisana przez przedstawiciela Polski. Dokument ten określa 5 podstawowych zasad i pojęć dotyczących konserwacji, a mianowicie: 1. Artykuł 1 stanowi, iż pojęcie „zabytku” obejmuje zarówno odosobnione dzieło architektoniczne, jak również zespoły miejskie i wiejskie oraz miejsca, będące świadectwem poszczególnych cywilizacji, ewolucji o doniosłym znaczeniu, bądź wydarzenia historycznego. Dotyczy ono nie tylko wielkich dzieł, ale również skromnych obiektów, które z czasem nabrały znaczenia kulturalnego. 2. Konserwacja zabytków jest konieczna dla zachowania treści budowli, w jej trakcie nie powinno się zmieniać układu przestrzennego budynku ani jego wystroju. Należy chronić również otoczenie zabytku. Nie powinno się przenosić oraz usuwać żadnych elementów zabytku, chyba, że jest to konieczne dla jego ratowania. 3. Restauracja to zabieg, który powinien być podejmowany wyłącznie w razie konieczności. Nie należy przeprowadzać rekonstrukcji zabytków – powinno się uszanować oryginalną substancję konstrukcji oraz materiały. Wszystkie nowo dodane elementy zabytkowego obiektu powinny harmonijnie z nim współgrać, ale i odróżniać się od partii autentycznych, aby restauracja nie fałszowała dokumentu historii i sztuki. Tam, gdzie nie jest możliwe zastosowanie technologii tradycyjnych, dopuszcza się stosowanie sprawdzonych technologii nowoczesnych. Fragmenty budowli pochodzące z różnych etapów jej powstawania powinny zostać ochronione. Proces rekonstrukcji musi zostać poprzedzony i iść w parze z badaniami archeologicznymi i historycznymi zabytku. 4. Wykopaliska powinny odbywać się zgodnie z normami naukowymi i z „Zaleceniem określającym międzynarodowe zasady do stosowania w sprawie wykopalisk archeologicznych”, przyjętym przez UNESCO w 1956 r. 5. W trakcie prac konserwatorskich, restauratorskich i wykopaliskowych należy wykonywać dokładną

dokumentacje w postaci sprawozdań analitycznych i krytycznych, ilustrowanych rysunkami i fotografiami. Zostaną w niej zawarte wszystkie fazy prac odkrywczych, zabezpieczających, rekonstrukcyjnych i scalających, jak również zidentyfikowane w toku prac elementy konstrukcyjne i formalne. Dokumentacja ta będzie złożona w archiwach instytucji publicznej i udostępniona badaczom: zaleca się jej publikację.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Olszyna współgra z założeniami programowymi województwa dolnośląskiego oraz dokumentami krajowymi.

Cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji zawiera **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013, Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020**. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020”, przyjętym w 2005 r. Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej. Strategia została stworzona centralnie dla obszaru całej Polski. Określa spójne działania realizowane w regionach. Stąd celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, a częściowymi są m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków, wzrost efektywności zarządzania sferą kultury itd. Jednym z instrumentów za pomocą których realizowane są wspomniane cele Strategii jest Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020, który za cel strategiczny przyjął intensyfikację i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksową poprawę stanu zabytków nieruchomych. Cele częściowe programu to: poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków, kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego, rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej, zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę. Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury **Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013**. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

- **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe** - Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.
 - Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno- finansowych w sferze ochrony zabytków. W ramach działania zostaną zaproponowane zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku. Rodzi to konieczność

- przeprowadzenia szerokich konsultacji ze środowiskami konserwatorskimi, właścicielami zabytków, a także z ewentualnymi partnerami Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wdrażającymi zaproponowany system, a następnie wystąpienie z inicjatywami ustawodawczymi przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne. W ramach działania realizowane będą projekty rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne. Projekty muszą posiadać znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny, w tym szczególnie przyczyniać się do wzrostu dochodów, jak i zwiększać ilość miejsc pracy.
 - Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.
- **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**
 - Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. W ramach działania przewiduje się zrealizowanie zadań mających na celu podniesienie wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, oraz podniesienie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków, jak również powołanie zespołu naukowego zajmującego się badaniami naukowymi w sferze wpływu zachowania i rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno – ekonomiczny regionów, w tym szczególnie turystyki. Ponadto planuje się promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi poprzez aktywizację społeczności wiejskich, a także ochronę i popularyzację kultury ludowej.
 - Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę. Działanie realizowane będzie poprzez wdrożenie Programu „Absent Patrymonium” - sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych. Program wpisuje się w cele i założenia MF EOG Oprócz wytyczonych w NPK „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” priorytetów i założonych działań, zadania wytyczone w dokumencie będą realizowane przez podprogramy m.in. Program „Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej”, Program Operacyjny „Promesa Ministra Kultury”.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera opis Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

- **Priorytet 3. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami priorytetu są:** poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury, są niezwykle ważnym dokumentem, związanym z ochroną zabytków w Polsce. W dokumencie zapisano między innymi: „Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. (...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki”. W opracowaniu zostały zawarte cele i zadania dla Programu Krajowego. Stwierdzono, że „celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce”. Za istotne, uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich porządkujących sferę ochrony zabytków, które dotyczą konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Podstawowe zasady konserwatorskie:

1. Zasady *primum non nocere* (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
2. Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
3. Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
4. Zasady, zgodnie z którymi usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
5. Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
6. Zasady odwracalności metod i materiałów;
7. Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie

W dokumencie do opracowania Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie: Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych; Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych; Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej; Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednoczenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych; Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników; Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. SOR przedstawia cele do realizacji do 2020 r., w perspektywie do 2030 r., określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz

określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR. Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach: 1) Obszar e-państwo – kierunek interwencji: 1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe. Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury. 2) Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji: 1. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. Działania do 2030 r.: Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego, wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO). Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (zwana dalej KSRR) rozwija postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), określone w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. KSRR jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Polityka regionalna w perspektywie do 2030 r. kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych terytoriów, a w szczególności wspomaga rozwój tych obszarów, które nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego lub utraciły funkcje społeczno-gospodarcze. Jednocześnie KSRR wspiera konkurencyjność regionów, zakłada kontynuację działań zmierzających do podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego oraz do rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności. W strategii istotną wagę przypisuje się rozwijaniu kompetencji administracji publicznej, jakie są niezbędne do prowadzenia skutecznej polityki rozwoju, w szczególności na terenach o niskim potencjale rozwojowym.

Głównym obszarem oddziaływania polityki regionalnej w tym zakresie będzie poprawa dostępności przestrzeni publicznej oraz usług publicznych zarówno w aspekcie architektonicznym, jak też informacyjnym i komunikacyjnym. Będzie to możliwe poprzez modernizację lub poprawę istniejącej infrastruktury społecznej. Poprawa dostępności obejmie nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury. Szczególnie istotne będzie realizowanie działań w tym zakresie na obszarach małych miast i na wsi, gdzie poziom dostępności przestrzennej jest zdecydowanie niższy niż w pozostałej części kraju. Dostępna przestrzeń publiczna przyczyni się do wykorzystania potencjału wszystkich mieszkańców, integrację międzypokoleniową, poprawę bezpieczeństwa i nowe możliwości rozwoju gospodarczego regionów.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Program stanowi wykonanie upoważnienia ustawowego, zawartego w art. 84 i art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Głównym celem Programu jest "stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa

kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego".

W ramach programu realizowane są m.in. następujące zadania: szkolenia dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego i pracowników służb konserwatorskich, m.in. w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, powołane zostanie Centrum Architektury Drewnianej, którego podstawowym celem będzie - dostarczanie właścicielom, opiekunom i rzemieślnikom zaangażowanym w opiekę nad tego rodzaju obiektami - wiedzy dot. zasad konserwacji zabytków drewnianych.

Innym zadaniem programu jest podniesienie bezpieczeństwa zabytków poprzez współpracę z właściwymi służbami, takimi jak policja oraz zrealizowanie kampanii społeczno-edukacyjnej w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami. Uruchomiony został także program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego. Dokument ma usprawnić nadzór nad służbami konserwatorskimi oraz określić źródła finansowania inwestycji i procedur administracyjnych związanych z wydawaniem decyzji oraz przyznawaniem funduszy na prace podejmowane w obiektach zabytkowych.

Uchwalony program jest pierwszym dokumentem porządkującym działania organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Z programu będą pochodzić fundusze między innymi na szkolenia dla urzędników i ujednoczenie kwestii formalnych. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych. Program ma na celu także zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zamierza przeznaczyć na jego realizację 26,5 mln zł. Dokument doprecyzowuje ponadto kompetencje samorządów w zakresie realizowania projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych. Zgodnie z nowymi ustaleniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, w ciągu najbliższych 3 lat zaangażowanie samorządów w opiekę nad zabytkami powinno znacznie wzrosnąć.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Głównym celem SRKS jest zatem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to: obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie; obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie; obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny. Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami. Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego

jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju. Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Projekt zakłada trzy cele szczegółowe “Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030“, które obejmują: 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej. 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą. 3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa. W ramach celu szczegółowego SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety: 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą. Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane z pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS : Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.

Niepodległa - program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej na lata 2017-2022, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego. Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych - ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziała odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego. Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość. **Rozwój Czytelnictwa** – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy. SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne. Zostały one

opisane we wcześniejszych fragmentach niniejszego dokumentu poświęconych poszczególnym celom SRKS. Lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.: Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 - dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat – zbiór czynników i procesów zależnych w niewielkim stopniu od działań rządu i innych podmiotów publicznych, które mogą jednak wywierać duży wpływ na sposób prowadzenia polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, wyznaczanie celów i możliwości ich osiągnięcia, w związku z czym powinny być uwzględniane w formułowaniu i prowadzeniu tej polityki. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski: rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji; zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska; zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych; rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych; wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy; ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego; dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania wzmocnienia tożsamości kulturowej; kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.; zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego; prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony,

prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych; zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych; edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe. Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania: Sprawne i efektywne państwo; Konkurencyjna gospodarka; Spójność społeczna i terytorialna. W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I. 1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I. 1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego). Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II. 5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II. 5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III. 2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III. 2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych). Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III. 3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III. 3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie: **wojewódzkim**: Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021-2024 „Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030”, Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014 - 2020, Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Projekt planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego. **Powiatowym**: Strategia Rozwoju Powiatu Lubańskiego do roku 2021. Aktualnie na szczeblu powiatowym trwają prace nad opracowaniem Strategii Rozwoju Powiatu Lubańskiego do roku 2030. **Gminny Program Opieki nad Zabytkami** jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy. Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu: **Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021 – 2024** został przyjęty nr XXXIV/686/21 z dnia 24 czerwca 2021 r. przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego. Głównym celem Programu jest zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla

wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska. Przyjęto, że dziedzictwo kulturowe jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalenie wspólnej tożsamości oraz rozwijanie potencjału społecznego. Zadania i działania wskazane do realizacji dotyczą m.in.: poprawy skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego; systematycznego wzmacniania i utrwalania tożsamości Dolnoślązaków; budowania wiedzy o zabytkach i efektywnego zarządzania tymi zasobami.

Strategia rozwoju województwa Dolnośląskiego 2030 - niniejszy dokument został przyjęty uchwałą nr L/1790/18 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 września 2018 r. Tym samym uchylona została Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020, przyjęta w 2013 r. Nowa strategia rozwoju Dolnego Śląska powstała w wyniku współpracy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego oraz Instytutu Rozwoju Terytorialnego z Komitetem Ekspertów i Komitetem Sterującym złożonym z przedstawicieli lokalnych jednostek samorządu terytorialnego i partnerów społeczno-gospodarczych z województwa dolnośląskiego. Na terenie województwa dolnośląskiego obserwuje się dużą różnorodność form krajobrazu oraz bogactwo dziedzictwa kultury materialnej. Większość miast Dolnego Śląska posiada historycznie wykształcony układ przestrzenny z obiektami zabytkowej zabudowy. Występują tu także miejscowości uzdrowiskowe z obiektami zdrojowymi oraz charakterystyczną zabudową sanatoryjno-pensjonatową. Cechą odróżniającą Dolny Śląsk od większości regionów Polski jest występowanie w jednej miejscowości kościołów obu wyznań – katolickiego i protestanckiego. Ogólna liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków wynosi 49 245, w tym 8 452 to zabytki nieruchome (1. miejsce w Polsce), 1 492 stanowiska archeologiczne (1. miejsce w Polsce) i 39 301 zabytków ruchomych (2. miejsce w Polsce). W strukturze zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków największe ilościowo grupy stanowią obiekty mieszkalne i mieszkalno-gospodarcze (2 206), obiekty architektury sakralnej (1 477) i rezydencjonalnej (775) oraz obiekty użyteczności publicznej (669). W ewidencji zabytków znajduje się 100 449 zabytków architektury i budownictwa oraz ich zespoły, parki i cmentarze (w tym 7,5% wpisanych do rejestru), 342 układy urbanistyczne (w tym 39% wpisanych do rejestru zabytków), 1 993 układy ruralistyczne (w tym 0,5% wpisanych do rejestru zabytków), 2 523 obszary ochrony archeologicznej (w tym 2 obszary wpisane do rejestru zabytków), 39 301 stanowisk archeologicznych (w tym 4,7% wpisanych do rejestru zabytków). Na Dolnym Śląsku występuje 11 obiektów i zespołów zabytkowych o wybitnych wartościach artystycznych i historycznych, posiadających szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego kraju, które objęte są ochroną prawną w formie wpisu na krajową listę Pomników Historii. Należą do nich: kościół pw. Ducha Świętego zwany kościołem Pokoju w Jaworze, młyn papierniczy w Dusznikach-Zdroju, pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej (11 obiektów), zespół dawnego opactwa cystersów w Krzeszowie, pobenedyktyński zespół klasztorny w Legnickim Polu, Twierdza Srebrnogórska, kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Strzegomiu, kościół pw. Św. Trójcy zwany kościołem Pokoju w Świdnicy, katedra pw. Świętych Męczenników, biskupa Stanisława i Waclawa w Świdnicy, zespół dawnego opactwa cysterek w Trzebnicy, zespół historycznego centrum Wrocławia oraz Hala Stulecia we Wrocławiu.

Wizję przyszłościowego rozwoju regionu określono w dość ogólnej, lecz adekwatnej do powszechnie ujawnianych oczekiwań formie jako: Dolny Śląsk 2030 regionem równomiernego rozwoju, regionem przyjaznym, nowoczesnym i konkurencyjnym. Jej osiągnięciu służyć będzie realizacja celu nadrzędnego, którym jest harmonijny rozwój regionu i wysoka jakość życia dolnośląskiej społeczności oraz przyporządkowanych mu pięciu celów strategicznych:

1. efektywne wykorzystanie gospodarczego potencjału regionu;
2. poprawa jakości i dostępności usług publicznych;

3. wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego;
4. odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego;
5. wzmocnienie przestrzennej spójności regionu.

W ujęciu horyzontalnym (obejmującym całe województwo) za priorytetowe przyjęto sześć kierunków strategicznej interwencji dotyczących zwiększenia bezpieczeństwa zdrowotnego, doskonalenia usług edukacyjnych, kształtowania postaw obywatelskich, rozwoju potencjału komunikacyjnego, wykorzystania potencjału środowiska oraz wzmocnienia rozwoju regionalnych i subregionalnych ośrodków miejskich.

Projekt Programu Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027 - przyjęty przez Zarząd Województwa i przekazany do Komisji Europejskiej na dzień 22.03.2022 r. Jest to kluczowy dokument, określający strategię wykorzystania funduszy europejskich w województwie dolnośląskim na najbliższe lata. Realizacja nowego programu regionalnego ma wpłynąć na zwiększenie spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej między północą a południem województwa oraz zniwelować występujące dysproporcje, co pozwoli na dalszy, harmonijny rozwój regionu oraz wysoką jakość życia mieszkańców.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 został przyjęty przez Komisję Europejską dnia 18 grudnia 2014 r. Jest to dokument, który stanowi podstawę dla realizacji zadań, które mogą być dofinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Wyznaczone cele, są odpowiedzią na wyzwania rozwojowe regionu. Cel główny programu: Wzrost konkurencyjności Dolnego Śląska, zapewniający poprawę poziomu życia jego mieszkańców przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Podniesienie poziomu gospodarczej i społecznej konkurencyjności regionu oraz poprawa jakości życia mieszkańców musi uwzględniać użytkowanie zasobów naturalnych zgodnie z zasadami ekorozwoju. Jednym z wyznaczonych celów tematycznych jest: zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami. Stwierdzono, że ochrona różnorodności biologicznej oraz ochrona zabytków zapewni zachowanie najbardziej wartościowych zasobów dla obecnych i przyszłych pokoleń oraz pośrednio przyczyni się do rozwoju gospodarki regionu. Dla celu tego, jednym z wybranych priorytetów inwestycyjnych jest dziedzictwo kulturowe. Kolejnym, wyznaczonym priorytetem inwestycyjnym jest ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych. W programie wyznaczono 11 osi priorytetowych, a w nich: Oś priorytetowa 4 – środowisko i zasoby. Oś ta obejmuje 2 cele tematyczne: Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem oraz zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami. Priorytet inwestycyjny: Dziedzictwo kulturowe. Cel szczegółowy: Zwiększenie ochrony i efektywności wykorzystania zasobów kulturowych regionu. Rezultaty: Realizacja priorytetu przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa zarówno dla jego mieszkańców jak i turystów, przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego. Dolny Śląsk jest regionem o najbogatszych zasobach zabytkowych w kraju. Stanowią one zasadniczy czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej, a także określają i wyznaczają w dużym stopniu uwarunkowania rozwoju województwa, będąc szansą promocji całego regionu. Dofinansowanie przedsięwzięć dotyczących ochrony i opieki nad najwyższej rangi obiektami zabytkowymi, w celu uniknięcia ich zniszczenia, pozwoli na zachowanie elementów dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz stanowić będzie bodziec dla rozwoju społeczno - gospodarczego regionu. Wsparciem zostaną objęte zabytki nieruchome, wpisane do rejestru prowadzonego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu wraz z ich otoczeniem, jak również zabytki ruchome znajdujące się w ww. zabytkach objętych wsparciem. Możliwe będzie przystosowanie obiektów zabytkowych do

pełnienia przez nie nowych funkcji (w szczególności do prowadzenia działalności kulturalnej i turystycznej). Priorytet inwestycyjny: Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych. Cel szczegółowy: Ochrona różnorodności biologicznej i zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów przyrodniczych regionu.

Rezultaty: Występowanie na terenie województwa wielu siedlisk przyrodniczych, gatunków fauny i flory, nakłada na cały region szczególną odpowiedzialność za ochronę dziedzictwa przyrodniczego. Zapobiegnie to niszczeniu wartościowych miejsc, siedlisk, okazów. Realizacja priorytetu przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa, zarówno dla jego mieszkańców jak i turystów, przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów dziedzictwa naturalnego. Wsparcie przeznaczone będzie także na wyposażenie parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody, przyczyniające się bezpośrednio do czynnej ochrony przyrody.

Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego została przyjęta uchwałą nr 2696/III/09 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego dnia 28 kwietnia 2009 r. W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych, o charakterze kulturowym, zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa. Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej. Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że: liczne tereny i obiekty zabytkowe, dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych; istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych, wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej. Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się między innymi poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez. Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą między innymi: zły stan systemu informacji turystycznej

Projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego - Projekt Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został opracowany w 2018 r. Zastąpił on dotychczas obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego - Perspektywa 2020 przyjęty uchwałą nr XLVIII/1622/2014 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 marca 2014 r. Plan uwzględnia wymogi, określone w art. 39 ust. 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i określa między innymi system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Wyznaczona wizja zagospodarowania przestrzennego: Jeden region, różne obszary, spójny rozwój, różne Potencjały – Dolny Śląsk 2030. Wizja zagospodarowania przestrzennego województwa, określająca Dolny Śląsk 2030 jako jeden region rozwijający się w sposób spójny, ale złożony z różnych obszarów o odmiennych potencjałach, została opisana za pomocą czterech celów polityki zagospodarowania przestrzennego samorządu województwa. Cel 1. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu. Rozwój przestrzenny terenów zurbanizowanych dokonuje się w oparciu o racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz przy uwzględnieniu

zróżnicowanych zasobów krajobrazowych, prowadzony jest w sposób minimalizujący szkody środowiskowe i konflikty funkcjonalno-przestrzenne: przeciwdziałanie skutkom degradacji krajobrazu jest skuteczne, zasoby krajobrazowe są uwzględniane w zagospodarowaniu przestrzennym a obszary wyróżniające się pod względem krajobrazu zachowują swoją wizualną odrębność; obszary cenne przyrodniczo stanowią system odporny na zagrożenia; najcenniejsze założenia przestrzenne o historycznym rodowodzie zachowały czytelny układ i stanowią istotne elementy krajobrazu kulturowego; cenne zespoły i obiekty zabytkowe znajdują się w dobrej kondycji, są udostępniane, a ich wartości podlegają trwałej ochronie; zasoby rolniczej przestrzeni produkcyjnej są wykorzystywane z uwzględnieniem naturalnych uwarunkowań; zasoby kopalin użytecznych są chronione i racjonalnie użytkowane; zintegrowany system magistralnych szlaków turystycznych wzmacnia gospodarczo udostępniane ośrodki i obszary. W Planie wyznaczono cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania województwa dolnośląskiego. Poniżej przedstawione te, które związane są z ochroną dziedzictwa kulturowego. Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu. Kierunek 2.2. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska wynika z wielonarodowej i wielowyznaniowej specyfiki regionu. Pod względem liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwo dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce. Zasoby te stanowią bardzo istotny czynnik umożliwiający budowanie i utrwalanie tożsamości regionalnej oraz rozwijanie potencjału społecznego i gospodarczego. Zapewnienie ochrony i opieki nad zabytkami należy do kompetencji organów administracji publicznej. Samorząd województwa wykonuje zadania w tym zakresie jako jednostka samorządu terytorialnego odpowiedzialna za ochronę zabytków na terenie województwa oraz jako właściciel zabytków stanowiących mienie województwa. Najważniejszym zadaniem jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz historycznie ukształtowanych miejskich założeń przestrzennych, które pilnie wymagają podjęcia prac ratowniczych. Konieczne jest utrzymanie wartości historycznych świadczących o tożsamości i indywidualnych cechach założeń urbanistycznych, takich jak układ przestrzenny z centralnie usytuowanym rynkiem i dominującymi obiektami, ratuszem, kościołem oraz kwartałami mieszczańskiej zabudowy. Ustalenia w zakresie polityki Samorządu Województwa Dolnośląskiego Działania służące zapewnieniu ochrony i poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz utrzymaniu wielokulturowej tożsamości regionu, w tym: 1) poprawa stanu założeń przestrzennych o zachowanej strukturze urbanistycznej oraz zespołów zabytkowych przez wsparcie finansowe samorządu województwa, 2) zachowanie miejsc pamięci utrwalających wielokulturową tożsamość regionu przez wsparcie finansowe samorządu województwa. 2. Wskazanie w Planie obszarów i zespołów zabytkowych wnioskowanych do objęcia ochroną w formie parku kulturowego i pomnika historii dla zachowania wartości krajobrazu kulturowego o wysokim znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego. 3. Wspieranie rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych poprzez: 1) opracowanie koncepcji rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych z uwzględnieniem obszarów o niewykorzystanym potencjale turystycznym, 2) włączenie regionalnych szlaków turystycznych w udostępnianie zasobów przyrodniczych i kulturowych będących w gestii samorządu województwa, 3) poprawę dostępności turystycznej województwa przez integrację regionalnych szlaków z systemem

węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej. 4) Opracowanie zintegrowanej strategii rozwoju regionalnych klastrów turystycznych. Postulaty kierowane do gmin: 1. Uwzględnianie założeń „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” w gminnych programach opieki nad zabytkami w celu skoordynowania działań w sferze ochrony zabytków. 2. Wskazywanie w dokumentach planistycznych obiektów i obszarów, które powinny uzyskać ustawową formę ochrony zabytków (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w wojewódzkiej ewidencji zabytków). 3. Realizacja regionalnych szlaków turystycznych oraz powiązanie ich z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi gmin z wykorzystaniem systemów lokalnych szlaków turystycznych. 4. Realizacja funkcji turystycznych w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych. 5. Dostosowanie rozwoju zaplecza turystyki i rekreacji do zmian klimatu poprzez: 1) realizację transportu zbiorowego w obszarach i ośrodkach o atrakcyjnych turystycznie zasobach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, jako standardu ich komunikacyjnej obsługi, 2) wykluczenie z realizacji infrastruktury sportów zimowych obszarów o niewystarczających zasobach wód, których eksploatacja dla wytwarzania sztucznego śniegu zagraża lokalnemu środowisku naturalnemu. 6. Integracja szlaków wodnych ze szlakami pieszymi, rowerowymi i konnymi w ich otoczeniu (wzdłuż rzek o sezonowej zmienności poziomu wód).

Strategia Rozwoju Powiatu Lubańskiego do roku 2020 - Strategia Rozwoju Powiatu Lubańskiego do roku 2020 została przyjęta uchwałą nr XVIII/114/2011 Rady Powiatu Lubańskiego z dnia 24 listopada 2011 r. W Strategii stwierdzono, iż lokalną politykę kulturalną, której zadaniem jest stymulowanie rozwoju twórczości kulturalnej, upowszechnianie jej wartości, organizowanie kontaktów publiczności z różnymi dziedzinami sztuki i działalności kulturalnej w gminach prowadzą takie instytucje kultury jak: biblioteki, domy i ośrodki kultury, placówki kinematografii, muzea, elementy infrastruktury sportowej oraz lokalne ośrodki masowego przekazu. Wizję powiatu zdefiniowano w 6 różnych dziedzinach. W kontekście ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego wizja brzmi następująco: Powiat lubański będzie atrakcyjnym subregionem o funkcjach turystyczno-wypoczynkowych i uzdrowiskowych. Rejonami wysokiej aktywności rekreacyjnej będą tereny nad zbiornikami Leśniańskim i Złotnickim (w tym dla rozwoju sportów wodnych) oraz miasto Świeradów Zdrój, a ponadto na terenach wiejskich funkcjonować będzie sieć podmiotów gospodarki turystycznej (...) Rozwojowi turystyki krajoznawczej sprzyjać będzie rozwinięta sieć szlaków pieszych i dróg rowerowych. Nadrzędnemu celowi określone jako zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy powiatu, podporządkowana została wiązka celów strategicznych rozwoju powiatu lubańskiego w perspektywie końca 2 poł. XXI w.: wysoki poziom warunków życia mieszkańców, dobry wizerunek powiatu, wzrost aktywności gospodarczej, wzrost aktywności społecznej powiatowej wspólnoty, rozwój funkcji turystycznej i uzdrowiskowej, wysoka jakość środowiska naturalnego oraz wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich. Starostwo Powiatowe w Lubaniu w miesiącu luty 2022 r. rozpoczęło prace nad „Strategią Rozwoju Powiatu Lubańskiego do roku 2030” polegające na przeprowadzeniu badania ankietowego mieszkańców.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Strategia Rozwoju Gminy Olszyna na lata 2021-2025 została przyjęta uchwałą Nr VI/25/2021 przez Radę Miejską w Olszynie z dnia 26 maja 2021 r. Niniejsza Strategia przyjęła zasadę pełnej kompatybilności dokumentu końcowego ze Strategią Rozwoju Województwa Dolnośląskiego. Rozwój Gminy Olszyna zaplanowano w oparciu o obszary spójne z priorytetami województwa dolnośląskiego. Zhierarchizowane cele i kierunki działania przedstawiono w wybranych obszarach priorytetowych, tj.: ekologia, gospodarka, infrastruktura, przestrzeń i społeczność. Jak również program inwestycyjny przedstawiony w dokumencie ma na celu sprostanie oczekiwaniom społecznym i poprawie jakości życia mieszkańców gminy. Przewiduje realizację licznych zadań infrastrukturalnych. Planowane inwestycje na terenie gminy obejmują m.in. poprawę bezpieczeństwa oraz dostępu do infrastruktury turystycznej poprzez rozbudowę dróg gminnych, poprawę komunikacji poprzez rozbudowę infrastruktury komunikacyjnej oraz infrastruktury rowerowej, modernizację i rozbudowę Gminnego Przedszkola Publicznego w Olszynie, poprawę jakości życia oraz promowanie obszaru. Wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszaru, powiększenie bazy turystyczno – rekreacyjnej nad Jeziorem Leśniańsko – Złotnickim, budowa wizerunku miasta oraz stworzenie miejsc spacerowych, wypoczynkowych poprzez poprawę stanu przestrzeni publicznej, poprawę jakości życia oraz promowanie obszaru, wzrost atrakcyjności turystycznej. Niniejszy dokument obejmuje cele i uwarunkowania rozwoju Gminy Olszyna do 2025 roku. Tak określony horyzont czasowy wynika przede wszystkim z konieczności wpisania Aktualizacji Strategii w najważniejsze dokumenty strategiczne na poziomie unijnym, krajowym i regionalnym, co umożliwi w przyszłości sprawne wykorzystanie środków unijnych i dalsze usprawnianie współpracy z władzami na szczeblu wojewódzkim i powiatowym. Podczas definiowania celów zadbano o ich zgodność z dokumentami strategicznymi na wyższym szczeblu – strategią powiatu i województwa, a także krajowymi i unijnymi dokumentami horyzontalnymi. Zbieżność celów będzie dodatkowym atutem podczas ubiegania się przez Gminę o środki z budżetu państwa oraz funduszy unijnych na realizację projektów strategicznych.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Olszyna wskazuje rozwiązania problemów wynikających z uwarunkowań przyrodniczych i kulturowych, określa cel rozwoju gminy oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego. Ustala strefy polityk przestrzennych - Uchwalonego uchwałą Nr II/7/2022 przez Radę Miejską w Olszynie z dnia 23 lutego 2022 r.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego gminy Olszyna

Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów. Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania. Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie

zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnią się m.in. przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W planach w szczególności: 1. uwzględnią się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2. określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3. ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami; 4. uwzględnią się ochronę: - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, - parków kulturowych; 5. uwzględnią się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami; 6. w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Dlatego zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Olszyna jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono szczegółowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustalenia te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy. Na terenie gminy Olszyna obowiązują obecnie 28 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

LP	MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	NR UCHWAŁY I DATA JEJ PODJĘCIA PRZEZ RADĘ MIEJSKĄ W OLSZYNIE	DATA PUBLIKACJI UCHWAŁY	UWAGI	POW. OBJĘTA PLANEM [HA]
1	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Olszyna	Uchwała Nr IX/55/2003 z dnia 10 grudnia 2003 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 19, poz. 365 z dnia 2 lutego 2004 r.	Nr V/20/2018 z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie uchwalenia zmian w mpzp wsi Olszyna (DZUWD poz. 3081 z dnia 14.06. 2018 r.)	2597,48
2	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Biedzychowice	Uchwała Nr IX/56/2003 z dnia 10 grudnia 2003 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 19, poz. 366 z dnia 2 lutego 2004 r.		600,59
3	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Bożkowice	Uchwała Nr IX/57/2003 z dnia 10 grudnia 2003 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 19, poz. 367 z dnia 2 lutego 2004 r.		372,84
4	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Grodnica	Uchwała Nr IX/58/2003 z dnia 10 grudnia 2003 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 19, poz. 368 z dnia 2 lutego 2004 r.		331,26
5	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Nowa Świdnica	Uchwała Nr IX/59/2003 z dnia 10 grudnia 2003 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 19, poz. 369 z dnia 2 lutego 2004 r.		216,09
6	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Kałużna i Zapusta	Uchwała IX/60/2003 z dnia 10 grudnia 2003 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 19, poz. 370 z dnia 2 lutego 2004 r.		609,39
7	Miejscowy plan zagospodarowania	Uchwała Nr IX/56/2006 z dnia	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 34, poz. 306		97,03

	przestrzennego dla wyodrębnionych terenów w obszarze miasta Olszyna	25 października 2006 r.	z dnia 7 lutego.2007 r.		
8	Zmiany w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wsi Olszyna	Uchwała Nr IX/57/2006 z dnia 25 października 2006 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 277, poz. 4213 z dnia 22 grudnia 2006 r.		61,71
9	Zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Biedzychowice	Uchwała Nr IX/58/2006 z dnia 25 października 2006 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 280, poz. 4266 z dnia 29 grudnia 2006 r.		56,50
10	Zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Bożkowice	Uchwała Nr IX/59/2006 z dnia 25 października 2006 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 277, poz. 4214 z dnia 22 grudnia 2006 r.		17,61
11	Zmiany w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wsi Kałużna, Zapusta	Uchwała Nr IX/60/2006 z dnia 25 października 2006 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 34, poz. 307 z dnia 7 lutego 2007 r.		9,25
12	Zmiana w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wsi Nowa Świdnica	Uchwała Nr IX/61/2006 z dnia 25 października 2006 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 277, poz. 4215 z dnia 22 grudnia 2006 r.		2,83
13	Zmiany w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wsi Bożkowice	Uchwała Nr III/24/2008 z dnia 23 kwietnia 2008 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 192, poz. 2162 z dnia 11 lipca 2008 r.		12,22
14	Zmiany w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wsi Biedzychowice	Uchwała Nr III/25/2008 z dnia 23 kwietnia 2008 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 192, poz. 2163 z dnia 11 lipca 2008 r.		6,09
15	Zmiana w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wsi Kałużna i Zapusta	Uchwała Nr III/26/2008 z dnia 23 kwietnia 2008 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 192, poz. 2164 z dnia 11 lipca 2008 r.		1,87
16	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wyodrębnionych terenów w obszarze miasta Olszyna	Uchwała Nr I/3/2009 z dnia 25 lutego 2009 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 63, poz. 1340 z dnia 10 kwietnia 2009 r.		7,82
17	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru zespołu zabudowy mieszkaniowej wsi Krzewie Małe	Uchwała Nr IV/17/2009 z dnia 20 maja 2009 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 132, poz. 2695 z dnia 13 sierpnia 2009 r.		65,81
18	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wyodrębnionych terenów w obszarze miasta Olszyna	Uchwała Nr VI/25/2011 z dnia 30 marca 2011 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 130, poz. 2087 z dnia 20 czerwca 2011 r.		7,79
19	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – I etap	Uchwała Nr XIII/61/2011 z dnia 28 września 2011 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 237, poz. 4136 z dnia 21 listopada 2011 r.		2,13
20	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Olszyna – II etap	Uchwała Nr XIV/58/2013 z dnia 30 grudnia 2013 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego poz. 336 z dnia 22 stycznia 2014 r.		141,34
21	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Olszyna – II etap	Uchwała Nr X/50/2014 z dnia 29 października 2014 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego poz. 5064 z dnia 26 listopada 2014 r.	Częściowo zmieniony przez Nr XIV/67/2015 z dnia 25 listopada 2015 r.	143,29

22	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Olszyna - IV etap, miasto Olszyna	Uchwała Nr II/5/2014 z dnia 30 grudnia 2014 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego poz. 85 z dnia 9 stycznia 2015 r.	28,67
23	Zmiana w zmianie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Olszyna – II etap	Uchwała Nr XIV/67/2015 z dnia 25 listopada 2015 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego poz. 73 z dnia 7 stycznia 2016 r.	147,74
24	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Olszyna – VI etap, wieś Nowa Świdnica	Uchwała Nr XVI/78/2015 z dnia 29 grudnia 2015 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego poz. 199 z dnia 13 stycznia 2016 r.	12,75
25	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Olszyna - III etap, wieś Olszyna Dolna	Uchwała Nr XVI/79/2015 z dnia 29 grudnia 2015 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego poz. 200 z dnia 13 stycznia 2016 r.	109,43
26	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Olszyna VI etap Miasto Olszyna	Uchwała Nr II/8/2016 z dnia 9 marca 2016 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego poz. 1461 z dnia 18 marca 2016 r.	0,42
27	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Olszyna V etap miasto Olszyna	Uchwała Nr IX/51/2016 z dnia 8 września 2016 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego poz. 4247 z dnia 16 września 2016 r.	0,88
28	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Olszyna - VII etap miasto Olszyna	Uchwała Nr XI/54/2016 z dnia 26 października 2016 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego poz. 5088 z dnia 14 listopada 2016 r.	251,02

Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Olszyna na lata 2016-2020

Stanowi spójny dokument strategiczny mający na celu wyprowadzenie ze stanu kryzysowego najbardziej zdegradowane obszary gminy poprzez przedsięwzięcia kompleksowe (uwzględniające aspekt społeczny, gospodarczy, przestrzenny, środowiskowy i kulturowy), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany. W związku z tym Program wyznacza trzy główne cele strategiczne:

- 1) Poprawa warunków bytowych mieszkańców Gminy poprzez dostęp do podstawowej infrastruktury technicznej, przy zachowaniu standardów ochrony środowiska,
- 2) Atrakcyjna oraz dostosowana do potrzeb społeczności lokalnej przestrzeń publiczna i półpubliczna,
- 3) Zintegrowana, aktywna społecznie i zawodowo społeczność.

Dzięki Programowi rewitalizacji będzie można ubiegać się o pomoc finansową na działania, które gmina nie jest w stanie sfinansować z własnego budżetu. Program rewitalizacji jest integralną częścią długoletnich planów rozwojowych gminy. Obszary rewitalizacji zostały wybrane spośród obszarów zdegradowanych gminy, które zostały wyłonione na podstawie analizy wskaźnikowej, badań społecznych prowadzonych przez ankiety, badań jakościowych oraz konsultacji społecznych. Główne cele i założenia Programu rewitalizacji to dążenie do ożywienia społecznego i wzrostu przedsiębiorczości oraz poprawy przestrzeni publicznych.

W Programie omówiono szczegółowo stan zabytków i dziedzictwa kulturowego gminy Olszyna, która cechuje się występowaniem licznych zabytków. Ochroną prawną na podstawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomości objęto 16 obiektów usytuowanych na terenie gminy Olszyna.

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych gminy Olszyna został opracowany w 2005 r. Plan został wykonany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne: zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz rozumieć jego historię.

5.2.1. Charakterystyka gminy

zdj. Panorama Olszyny z lotu ptaka (źródło: <http://www.olszyna.pl>)

Gmina Olszyna w Powiecie Lubańskim, położona jest na Podgórzu Izerskim na północ od Jeziora Złotnickiego i Jeziora Leśniańskiego, które są sztucznymi zbiornikami wodnymi zbudowanymi na Kwisie. Osią gminy jest zachodnia część Obniżenia Lubomierza, którym płynie lewy dopływ Kwisy - Olszówka. Wzdłuż niej rozciąga się zabudowa miasta Olszyna. Na północy znajduje się zachodni kraniec Wzgórz Radomickich, a za nimi dolina Wilki. Gmina położona jest na wysokości 240-400 m n.p.m. Liczne pagórki, niekiedy połączone łagodnymi grzbietami osiągają wysokość od 15-55 m.

Najwyższe wzniesienia to:

- Złotnicka Czuba - 436 m n.p.m.,
- Husycka Górka – 330 m n.p.m.,
- Długa Kałużnianka – 426 m n.p.m.

Lasy porastają strome zbocza wzgórz nad Kwisą oraz trudno dostępne, głębokie dolinki dopływów Olszówki oraz Dolinę Wilki. Powierzchnia gminy wynosi 47,2 km². Olszyna jest gminą miejsko – wiejską, o charakterze rolniczo-przemysłowym, o czym świadczy duża powierzchnia zajmowana przez użytki rolne - aż 68 %.

zdj. Rzeka Kwisa - W oddali widać Zamek Rajsko. Nad rzeką znajduje się Ośrodek Wypoczynkowy w Zapuście (źródło: <http://www.olszyna.pl>)

Stolicą gminy jest Olszyna, której prawa miejskie nadano 1 stycznia 2005 roku. Powołano do życia Urząd Miejski, Urząd Burmistrza i Radę Miejską. Warto jednak pamiętać o tym, że do roku 1946 Olszyna funkcjonowała jako miejscowość o charakterze miejskim i wiejskim (bez praw miejskich, w oparciu o niemieckie przepisy administracyjne - tzw. samostanowienia, dotyczące funkcjonowania gmin). Pierwszym i zarazem ostatnim powojennym polskim Burmistrzem Olszyny był Jan Kamrowski. Ten stan rzeczy we wspomnianym roku zmienił Minister Ziem Odzyskanych, tworząc z ponemieckiego miasteczka polską wieś. Zlikwidowano Urząd Burmistrza i powołano Sołtysa Wsi Olszyna. 29 lat później, 1 czerwca 1975 roku w wyniku reformy administracyjnej, połączono dziewięć wsi i tak powstała Gmina Olszyna, jako podstawowa jednostka administracji państwowej dla wspólnot wiejskich. Gmina do roku 1998 leżała w granicach Województwa Jeleniogórskiego. Gmina na dzień 30 czerwca 2022 r. liczy 6260 mieszkańców, w tym Miasto Olszyna zamieszkuje 4 289 osób, natomiast pozostałe miejscowości gminy 2 022 osoby.

W skład Gminy Olszyna, której Burmistrzem jest Leszek Leśko, wchodzi miasto Olszyna i dziewięć sołectw:

- Biedrzychowice,
- Bożkowice,
- Grodnica,
- Kałużna,
- Karłowice,
- Krzewie Małe,
- Nowa Świdnica,
- Olszyna Dolna
- i Zapusta.

Gminę przecina droga krajowa nr 30 łącząca Zgorzelec i Lubań z Jelenią Górą oraz linia kolejowa nr 274 (ze stacją PKP dla Olszyny - Olszyna Lubańska), łącząca podobnie jak krajowa „30” Zgorzelec i Lubań z Jelenią Górą.

Nad Jeziorami - Leśniańskim i Złotnickim rozwija się turystyka i rekreacja. Nad pierwszym zalewem znajduje się Ośrodek Wypoczynkowy w Bożkowicach, zaś nad drugim ośrodek wypoczynkowy w Karłowicach. Ponadto w okolicach Jeziora Leśniańskiego, nad rzeką Kwisą znajduje się kolejny ośrodek wypoczynkowy, który położony jest w Zapuście. Znajduje się tam również perełka architektoniczna gminy – majestatyczny zamek Rajsko, w którym wypoczywał m.in światowej sławy muzyk i kompozytor Ed Sheeran. Gmina obfituje w dobrze zorganizowaną sieć dróg lokalnych, na których można uprawiać turystykę pieszą, rowerową i nordic walking.

zdj. Jezioro Złotnickie - w pobliżu znajduje się Ośrodek Wypoczynkowy w Karłowicach (źródło: <http://www.olszyna.pl>)

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE W GMINIE OLSZYNA

Około 900 roku krajobraz tutejszej krainy to w większej części jedna wielka nieprzebyta puszcza. Kraj pokrywały gęste mroczne bory. Żyły w nich niedźwiedzie, grasowały wilki, pełno było innego, dzikiego zwierza. Rzeki nie miały uregulowanych brzegów. Zalewały często wielkie przestrzenie, albo zamieniały je w bagniska. Stąd Łużyce - nazwa wywodzi się z wendyjskiego słowa - luza, czyli - bagno. Ingerencja człowieka, urbanistyka, przemysł i rolnictwo sprawiło, że trudno obecnie doszukiwać się dziś szeregu typów zbiorowisk leśnych, tak charakterystycznych dawniej dla tych terenów. Krajobraz się zmienił, ale skarby przyrody się zachowały. To nadal kraina obfitująca w roślinność charakterystyczną dla gatunków górskich i podgórszych. To ok. 800-900 gatunków flory, z czego 49 podlega całkowitej ochronie, 15 objętych jest ochroną częściową, kilkanaście występujących tu gatunków wpisanych zostało do „Czerwonej Księgi Roślin”.

zdj. Arnika górska (źródło: <http://www.olszyna.pl>)

Nie sposób tu wymienić wszystkie, ale warto przytoczyć chociaż by arnikę górską, która jest symbolem Związku Gmin Kwisa. Inne rośliny zielne chronione to - buławnik, listera jajowata, widłak goździsty, wawrzynek wilczelyko, naparstnica purpurowa, bagno zwyczajne, barwinek pospolity, konwalia majowa, rosiczka okrągłolistna, wiciokrzew pomorski, czy storczyki (majowy, plamisty, szerokolistny) zaliczane przez miłośników przyrody do najpiękniejszych i najbardziej interesujących roślin. Tu także można spotkać paprocie tj. pióropusznik strusi, podrzeń żebrowiec.

W krajobraz Olszyny wpisały się chronione grzyby - szmaciak gałęzisty, goździeńczyk pomarszczony, klejówka plamista czy maczużnik bojowy. Nie brakuje grzybów jadalnych tak cenionych przez tutejszych mieszkańców. Amatorzy grzybobrania cenią sobie zwłaszcza tutejsze borowiki szlachetne, mleczaje rydze, koźlarze czerwone, podgrzybki brunatne, kurki czyli pieprzniki jadalne.

Na uwagę zasługują dwa dziewiętnastowieczne parki przypałacowe w Olszynie. Niewątpliwie jednak - najatrakcyjniejszy jest Park w Biedrzychowicach, założony w XVIII wieku. Przed frontową fasadą pałacu istniał niegdyś ogród ozdobny. W XIX wieku dołączono teren od strony południowej i zachodniej, na którym powstał park w stylu angielskim. W drugiej połowie XIX wieku, zgodnie z konwencją parku krajobrazowego, dodano zalesione wzgórze znajdujące się po stronie północnej. Starsza część parku, położona najbliżej pałacu, jest w dobrym stanie. Zachowało się tu wiele cennych, starych drzew. W otoczeniu zarośniętego stawu rosną dwie lipy drobnolistne w wieku około 200 lat, buki zwyczajne, dęby szypułkowe i cyprysik groszkowy. W południowej części, na uwagę zasługuje stary tulipanowiec amerykański. Część północna to wolna, trawiasta przestrzeń z dwoma wspaniałymi okazami - starym dębem i jeszcze starszym bukiem o imponującym obwodzie pnia.

Całość drzewostanu dopełniają młodsze drzewa => klony, graby, kasztanowce, jesiony, sosny i topole. Wśród luźnego drzewostanu na północ od dawnego folwarku, uwagę przyciąga jesion wyniosły o pięknym gonnym pniu i sosny wejmutki rosnące w pobliżu boiska. Wzgórze parkowe porasta obecnie dość gęsty drzewostan liściasty z bukiem, dębem, lipą, i klonem.

W nieczynnym wyrobisku przy drodze z Olszyny do Radostowa, mieszka około 150 par jaskółek brzegówek. To największa w byłym województwie jeleniogórskim i jedna z

największych kolonii na Śląsku. Jaskółki brzegówki zamieszkują w pobliżu wód lub nad nimi. Zakładają gniazda w norkach wygrzebanych w stromych ścianach wyrobisk ziemnych, odkrywek piaskowych i wysokich pionowych brzegach rzecznych. Na niektórych terenach brzegówka ginie, gdyż jej liczebność zależy od możliwości zakładania gniazd w pionowych ścianach. Dlatego jedyną formą ochrony siedlisk tej jaskółki jest ochrona urwisk ziemnych i ścian odkrywkowych.

KLIMAT

Gmina Olszyna położona jest w dolinie przez którą przepływa potok Olszówka - lewobrzeżny dopływ rzeki Kwisy. Typowa dla przejściowego klimatu zmienność pogody oraz położenie geograficzne gminy, to skarbnica wielu gatunków roślin i schronienie dla zwierząt. W ciągu całego roku przeważają tu wiatry zachodnie, a zimą wschodnie i północno-wschodnie. Późną jesienią i wczesną wiosną docierają wiatry halne przynoszące duże ilości opadów. Ponieważ Olszyna leży w kotlinie, dość często występuje tu tzw. "pogoda zastożkowa". Niekorzystne warunki klimatyczne posiadają doliny cieków stanowiące miejsca tworzenia się mgieł, mrozowisk, a także gromadzenia mas wychłodzonego powietrza spływającego z wyższych partii terenu. Stosunki termiczno-wilgotnościowe są tu w dużym stopniu modelowane warunkami wodnymi => podmokłości stałe i okresowe, wody płynące i stojące. Wody dolin są źródłem mgieł, które przy słabym przewietrzeniu nie przemieszczają się w obszary pozadolinne. Istniejące jeziora wywierają specyficzny wpływ na mikroklimat. Są one źródłem ochładzania powietrza w okresach ciepłych, natomiast w okresach chłodnych są one rezerwuarem ciepła.

TURYSTYKA

Turystyka w gminie Olszyna ma długoletnie tradycje, sięgające okresu międzywojennego. Już wówczas dostrzegany był problem wsi letniskowych, położonych nad zalewami Leśniańsko-Złotnickim. Jezioro Leśniańskie powstało na skutek zagospodarowania Kwisy, która w XIX wieku dała się mocno we znaki tutejszym mieszkańcom, wielokrotnie zalewając ich grunty. Tragiczne powodzie w latach 1888 i 1897 r. skłoniły władze pruskie do wybudowania w prowincji śląskiej pierwszych zbiorników przeciwpowodziowych. Została wybudowana zaporą i powstał zbiornik zaporowy na Kwisie. Uroczyste otwarcie zapory dokonano 15 lipca 1905 r.

zdj. Zapora na rzece Kwisa (źródło: <http://www.olszyna.pl>)

Zapora usytuowana została u wylotu wąskiej przełomowej doliny Kwisy powyżej miejscowości Leśna, na 97 km od ujścia Kwisy do Bobru. Ma ona 45 m wysokości, z czego 36 m ponad poziom terenu. Długość ciężkiej zapory kamienno-betonowej w koronie wynosi 130 m przy szerokości 8 m. Szerokość zapory w stopie to aż 38 m. Spiętrza ona wody Kwisy w Jezioro Leśniańskie o całkowitej pojemności 15 mln m³ (rezerwa powodziowa wynosi 8 mln m³). Długość zbiornika wynosi ok. 5 km, szerokość do 1 km, a powierzchnia ok. 140 ha. W okresie międzywojennym powstaje następna budowla - Zapora Złotnicka, a wraz z nią w 1924 r. elektrownia wodna, która nadal jest sprawna. Należy do Zakładu Energetycznego Jelenia Góra S.A.

zdj. Brzeg Jeziora Leśniańskiego (źródło: <http://www.olszyna.pl>)

Dzisiaj brzegi Jeziora Leśniańskiego oraz Jeziora Złotnickiego zostały zagospodarowane przez liczne ośrodki wypoczynkowo-wczasowe. Pensjonaty i agroturystyka przyciągają turystów, oczekujących ciszy, czystego powietrza i wypoczynku nad wodą. Piaszczyste plaże, wypożyczalnie sprzętu wodnego zachęcają do czynnego wypoczynku. Amatorzy spacerów i wycieczek rowerowych znajdują tu urocze ścieżki wzdłuż brzegów jezior.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

Olszyna jest starą miejscowością, jej początki sięgają pierwszych lat XIII wieku. Przyjąć należy, że rozciągnięta na 9 kilometrów miejscowość powstała gdy wielu Saksonów, Frankonów i Turyngczyków wyruszyło na wschód z przeludnionych środkowych Niemiec w poszukiwaniu lepszej przyszłości. Korzystając z zaproszeń książąt śląskich i czeskich, budowali osiedla wzdłuż biegów rzek i traktów. Wzdłuż ulic rozciąga się zabudowa mieszkaniowa obejmująca zarówno budownictwo jedno-jak i wielorodzinne. W znacznej części są to budynki zabytkowe, w tym budynki budownictwa ludowego o konstrukcji szachulcowej lub mieszanej murowano-szachulcowej oraz budynki willowe i użyteczności publicznej z XIX i pocz. XX w. (kształtowane tradycją regionalną, tzw. „landhausu” -w charakterystyczny dla tej części Europy sposób -łącząc tradycje architektury regionalnej (sudeckiej), modernistycznej i historyzującej z potrzebami użytkowymi), jak i budownictwa przemysłowego -wpisane do rejestru zabytków oraz objęte spisem konserwatorskim.

Pierwsze wzmianki o Olszynie pochodzą z roku 1254, wymieniana jest wówczas nazwa Olsna. Kroniki miasta Gryfowa w 1314 roku wspominają o kościele, na którego miejscu stoi do dzisiaj świątynia katolicka. W roku 1319 przybył do Olszyny książę Henryk Jaworski, aby potwierdzić swoje prawa do Górnych Łużyc, na miejscu został też spisany i opieczętowany dokument potwierdzający ten fakt. Po roku książę ponownie odwiedził Olszynę w drodze do Lubania i wówczas przekazał okoliczne tereny rodzinie von Uechtritz, w tym potwierdził jej prawo do Olszyny, która konsekwentnie do 1746 roku pozyskiwała przyległe tereny rozbudowując handel lnem i tkactwo.

W latach 1426-1431 trzykrotnie przeciągnął przez Olszynę niszczycielski pochód husytów, paląc budynki i mordując mieszkańców. Gorszego doświadczyła wieś podczas wojny trzydziestoletniej, kiedy to żołnierze cesarza nie okazali litości ani dla chorych, ani dla starszych i słabych. Po podpisaniu pokoju westfalskiego, w 1653 roku na rozkaz cesarski przepędzono ze wsi ostatniego ewangelickiego księdza, a Olszyna miała być katolicka. Do roku 1680 wielu wyznawców Lutra opuściło wieś osiedlając się na obszarze elektoratu śląskiego, inni przyłączyli się do dzikich kaznodziei. Niepokoje religijne zakończyły się ostatecznie w 1707 roku, gdy król Karol XII, dowodzący wojskami szwedzkimi przetaczającymi się przez wieś, dał olszyńskim ewangelikom, na mocy traktatu, prawo do tworzenia domów bożych i szkół. Okres wojen napoleońskich odcisnął swoje piętno również na Olszynie. Kwaterujące w okolicy wojska napoleońskie narzucały kontrybucję w postaci pieniędzy i żywności. Było to bardzo kosztowne, dlatego z ogromnym optymizmem czekano na rok 1812, kiedy to armia francuska ruszyła na Rosję. Niestety już w kwietniu następnego roku, w miejsce cofających się oddziałów Napoleona pojawili się żołnierze rosyjscy rekwirując i grabiąc. W roku 1819 nastąpiła zmiana w stosunkach miejskich, w których Gmina Olszyna Dolna, która dotąd była częścią Olszyny Średniej, otrzymała prawo samostanowienia i własne sądownictwo. Od tej pory wieś składała się z trzech odrębnych gmin, gdyż już wcześniej samodzielnie funkcjonowała Olszyna Górna. W 1846 roku otwarto kopalnię węgla brunatnego „Heinrichsgrube”, powstała fabryka brykietów – jedna z najstarszych w Niemczech. W 1850 roku zakończono budowę szosy Lubań-Biedrzychowice. Początkowo była to droga płatna. W latach 1925-1926 położono na niej nawierzchnię asfaltową. Równolegle powstawała droga do Ubocza. W 1858 roku Olszyna podłączona

została do sieci telegrafu i - jak pisali ówcześni kronikarze - nowoczesność zawładnęła miejscowością. W 1865 roku przez wieś przejechał pierwszy pociąg Śląskiej Kolei Górskiej. Transport kolejowy walnie przyczynił się do rozwoju miejscowego przemysłu, w tym najważniejszej dziedziny - meblarstwa. Zamożność Olszyny zaczęła wzrastać. Tuż obok kościoła katolickiego, w roku 1870, Robert Ruscheweyh wznosi budynek fabryki aby po dziewięciu latach zasłynąć w całej Europie patentem na rozsuwany stół. I tak 13-metrowy mebel mieścił swobodnie 50 osób. Szybko meble z olszyńskiego zakładu stały się wyznacznikiem nowoczesności i funkcjonalności. Niedaleko dworca kolejowego powstała niebawem druga znacząca fabryka mebli założona przez Augusta Hainke, ucznia Roberta Ruscheweyha. W szybkim tempie zakład ten rozwinął się co predysponowało w owych czasach Olszynę do rangi znaczącego ośrodka meblarstwa w Niemczech. Po rozpoczęciu II wojny światowej obie fabryki musiały całkowicie przekształcić swoją produkcję, gdyż władze hitlerowskie zabroniły wytwarzania mebli na rzecz produkcji zbrojeniowej. W zakładach i okolicznych majątkach pojawili się jeńcy wojenni. Z wojny Olszyna wyszła bez zniszczeń, zajęta 8-9 maja 1945 roku przez oddziały 31 i 52 Armii Radzieckiej. Rozpoczął się nowy etap dziejowy oparty o istniejącą infrastrukturę, fabryki i majątki ziemskie.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Na terenie Gminy Olszyna znajduje się wiele miejsc o wysokich walorach kulturowych, w większości są to jednak zabytki na skalę lokalną. W 2014 roku najwięcej zabytków, ujętych w gminnej ewidencji, znajdowało się w części miejskiej gminy Olszyna – 169 zabytków, a najmniej na terenie sołectwa Krzewie Małe – 5 zabytków. Łącznie na terenie Gminy zidentyfikowano 328 zabytków.

Tabela 1. Wykaz zabytków na terenie Gminy Olszyna (źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu)

Sołectwo	Liczba zabytków
Kałużna	16
Grodnica	11
Zapusta	24
Karłowice	10
Bożkowice	12
Nowa Świdnica	11
Krzewie Małe	5
Olszyna Dolna	22
Biedrzychowice	48
Olszyna Miasto	169

Pałac w Olszynie Średniej

Zespół parkowo - pałacowy, tzw. Mittelgut, powstał w 1860 roku, w miejscu dworu z XVII wieku. Jest to była myśliwska rezydencja szlachecka. Po II wojnie światowej miejsce to stało się częścią tutejszego PGR-u, dzięki czemu nie uległo zupełnej dewastacji. Cechą charakterystyczną pałacyku jest przepiękna stolarka drzwi i ciekawe wnętrza (źródło: <http://www.olszyna.pl>).

Kościół Parafialny pod wezwaniem Św. Józefa Oblubieńca

W panoramie Olszyny dominuje wieża neogotyckiego kościoła poewangelickiego wzniesionego z czerwonej cegły w 1897 r. Dziś kościół służy parafii św. Józefa Oblubieńca NMP. Wewnątrz świątyni znajduje się renesansowy ołtarz główny z 1652 r., barokowo-klasycystyczna chrzcielnica z XVIII-XIX w. oraz wyposażenie elektryczne z XIX w. 23 września 1895 r. został położony kamień węgielny pod budowę kościoła, a w 1897 r. kościół został poświęcony. Budowę prowadził majster Schlippmann. Kościół został wzniesiony i wykończony z dużą pieczołowitością w stylu neogotyckim o rozbudowanej bryle z wysoką wieżą od zachodu. Cegły klinkierowe pochodziły z olszyńskiej cegielni Hilbricha przy Gieshueblerestrasse, kamienie od naw wewnętrznych z gotyckimi łukami przywieziono z Lubania. Wspaniałym wyposażeniem były trzy dzwony z brązu, które w 1917 r. zostały przetopione. W roku 1924 kościół ewangelicki ponownie obchodził poświęcenie dzwonów (dzwonią do dnia dzisiejszego). W kościelnej wieży zamontowano 3 dzwony stalowe wykonane przez zakład metalurgiczny w Torgau. Niezwykle cennym, zachowanym do dzisiaj, wyposażeniem kościoła były 24 tonowe (głosowe) organy wykonane w Schweidnitz (Świdnica) przez firmę Schlag i Solowe posiadające 2 manualne napędy, jeden pedał i 49 piszczałek. Na honorowym miejscu, nad lewą nawą zawisł w kościele obraz z portretem pastora Kadelbacha. Przy ławkach na emporach bocznych znalazły się dwa świeczniki z żelaza odkuwanego (istnieją do dzisiaj). Główne oświetlenie kościoła stanowiły dwa wiszące świeczniki z mosiądzu w stylu barokowym i jeden neogotycki z żelaza (źródło: <http://www.olszyna.pl>).

Pałac w Olszynie Dolnej

Pałac został wzniesiony w latach 1830-1845 na reliktach budowli wcześniejszej z XVII wieku (zachowane sklepienia piwnic). Jest to murowany z cegły dwukondygnacyjny budynek, który zakończony jest neorenesansowymi szczytami. Trzyskrzydłowa bryła pałacu tworzy regularny układ w kształcie podkowy, z niewielkim prostokątnym dziedzińcem pomiędzy skrzydłami, dziedziniec częściowo zakryty od pn. niewysoką ścianką kurtynową wspartą na dwóch filarach. Element dominujący stanowi masywna 4 boczna wieża, kryta dachem namiotowym łamanym, cztero- kondygnacyjna w zachodniej części korpusu głównego. Wokół pałacu znajduje się dobrze zadbane park (źródło: <http://www.olszyna.pl>).

Kościół św. Antoniego

Świątynia ta posiada szereg chórów, które otaczały barokowy ołtarz z wyobrażeniem Chrystusa i aniołów oraz piękną barokową ambonę (do dziś w niezmienionej formie przetrwały organy i jedna z łóż oraz częściowo ołtarz). Pod względem architektonicznym świątynia ta jest założona na planie krzyża z zakończonym trójbocznie prezbiterium, nakryta pozornym sklepieniem kolebkowym. Od północy przyległa czworoboczna wieża, przechodząca potem w ośmiobok, zwieńczona hełmem z latarnią. Zewnętrzną elewację kościoła ozdabiają portale: jeden renesansowy i dwa barokowe z lat 1680 i 1741 oraz dobrze zachowane barokowe epitafium nagrobne (źródło: <http://www.olszyna.pl>).

Kościół Podwyższenia Krzyża

Jednym z zabytków w gminie jest kościół w Olszynie, wybudowany w 1314 r. z kamienia. Przypuszczalnie było to jednonawowe pomieszczenie z wieżyczką na dachu i gładko zakończonym prezbiterium po wschodniej stronie. Te trzy okna prezbiterium powinny pochodzić z pierwszej fazy budowy. Pomieszczenie ołtarzowe było przypuszczalnie, jak do dziś jest to widoczne, oddzielone od nawy kościelnej łukiem. Do roku 1523 kościół był katolicki. Cztery lub pięć lat po wystąpieniu Marcina Lutra (31 października 1517 r.) mieszkańcy Olszyny, jako jedna z pierwszych gmin na Śląsku w całości przeszli na wiarę ewangelicką. W 1567 r. kościół został poszerzony i wprowadzono „scenę”, tzn. galerię nad nawą kościoła. W tym „ewangelickim czasie” nastąpiła gruntowna renowacja, oznaczona na drewnianym suficie datą 1614. Wykonywany wówczas drewniany sufit pokazuje wysokiej jakości malowane ornamenty, w każdym kasetonie podobny Apostołów Świętych. Kościół pozostał na 131 lat, a więc do roku 1654 ewangelickim (źródło: <http://www.olszyna.pl>).

Pałac w Biedzychowicach

Pod koniec XVI wieku powstał tu piękny barokowy pałac we wsi Biedzychowice noszącej wówczas nazwę Frederichsdorf. Jest to okazała trzykondygnacyjna budowla pokryta mansardowym dachem. Do głównego wejścia prowadzi most z suchą fosą. Budynek otoczony jest pięknym parkiem w stylu angielskim. Pałac gościł w swoich podwojach znamienitych

gości m.in. elektora saskiego oraz Augusta II Mocnego. Obecnie w pałacu mieści się Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych o profilu ogólnym (źródło: <http://www.olszyna.pl>).

Zamek Rajsko

Zamek Rajsko położony niemal na środku Przełomu Kwisy, należy do najbardziej tajemniczych zamków pogranicza śląsko-łużyckiego. Od tej warowni, wzniesionej na skalistym brzegu Kwisy, nieopodal Bożkowic, nie wspominają żadne źródła historyczne. Zamek prawdopodobnie powstał w XIII lub XIV stuleciu z inicjatywy Piastów Śląskich. Rajsko miało z pewnością stanowić przeciwwagę dla położonego po sąsiedzku łużyckiego zamku Czocha. W latach 1862-1863 zamek został odbudowany bez zachowania jakiegokolwiek stylu epoki, przez barona Aleksandra von Minutoli. Wtedy to baron w swoim „leśnym zamku” umieścił część swoich zbiorów sztuki z pobliskiego pałacu w Biedrzychowicach. Za czasów hrabiego Joachima von Pfeil do jego śmierci w 1924 r. zbiory muzealne na zamku były udostępnione dla miejscowej ludności (źródło: <http://www.olszyna.pl>).

5.2.4. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst – razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na

tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwi uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Na terenie gminy Olszyna znajduje się 26 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Wykaz stanowisk archeologicznych znajduje się na stronie 95. niniejszego opracowania.

5.2.5. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki uznane za część własnego dziedzictwa. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem. Większość tych elementów na terenie gminy Olszyna nie była naukowo badana.

Obowiązkiem władz gminnych jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie i przekazywanie następnym pokoleniom, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną. Ochrona skupia się głównie na procesach przekazywania elementów dziedzictwa niematerialnego z pokolenia na pokolenie, (np.: w opowieściach, pieśniach, obrzędach rodzinnych, ceremoniach lokalnych czy w przekazie umiejętności z ojca na syna albo z mistrza na ucznia), a nie na wytwarzaniu konkretnych środków, za pomocą których jest wyrażane (takich jak przedstawienia taneczne, pieśni, instrumenty muzyczne czy rzemiosło).

Kultura odgrywa wielką rolę w budowaniu tożsamości i samo identyfikacji mieszkańców. Dzięki niej następuje integracja ludzi z miejscem zamieszkania. Pełni również rolę promocji gminy i regionu przedstawiając unikalne dla tego regionu obyczaje, sztukę czy rekonstrukcje wydarzeń historycznych. Działalność w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, szerzeniem tradycji lokalnych oraz kształtowania współczesnego środowiska kulturowego na terenie gminy Olszyna prowadzi Gminny Ośrodek Kultury. Instytucja mieści się przy ul. Wolności 20D. W skład GOK wchodzi Gminna Biblioteka Publiczna w Olszynie i jej filia w Biedrzychowicach, która popularyzuje czytelnictwo. Na terenie gminy Olszyna w miejscowościach Biedrzychowice, Karłowice, Grodnica, Zapusta, Kałużna i Olszyna Dolna

występuje łącznie sześć świetlic wiejskich zajmujących się krzewieniem kultury, w których odbywają się imprezy okolicznościowe i kulturalne. GOK organizuje przeglądy, konkursy, imprezy kulturalne, sportowe i rekreacyjne; prowadzi zajęcia artystyczne i koła zainteresowań dla dzieci, młodzieży oraz dorosłych z terenu gminy Olszyna. Na terenie gminy, przy GOK, działają zespoły Stokrotki, Just Seven, Amazonka oraz Bielanie. Ponadto, na terenie gminy funkcjonują Koło Gospodyń Wiejskich oraz stowarzyszenia:

- Stowarzyszenie Klub Seniora Bielany
- Klub Seniora w Olszynie
- Stowarzyszenie Wspierające Rozwój Olszyny
- Towarzystwo Miłośników Ziemi Olszyńskiej Olsna 1254
- Stowarzyszenie Bożkowice

Zgodnie z tradycją w gminie co roku hucznie obchodzone są dożynki, które odbywają się na początku września. Uroczystość jest świętem, podczas którego rolnicy dziękują za zebrane plony oraz okazją do wypoczynku i dobrej zabawy po całym roku ciężkiej pracy na roli. Tradycyjnym punktem uroczystości jest konkurs na najpiękniejszy Wieniec, którego celem jest rozbudzenie, poszerzenie zainteresowań twórczością ludową oraz zaprezentowanie uczestnikom Święta Plonów wieńców o walorach etnograficznych i artystycznych. Wieńce oceniane są w następujących kryteriach: zgodność z tradycją w zakresie formy, kompozycja, materiał, technika i poziom wykonania (kunsztu), zastosowanie oryginalnych nowatorskich inwencji. Imprezie towarzyszą występy, koncerty muzyczne i wiele innych zabaw.

Gmina Olszyna to obszar atrakcyjny pod względem turystycznym, dzięki walorom krajobrazowym i przyrodniczym. Jest to miejsce, które posiada predyspozycje do rozwoju takich form wypoczynku jak: wędkarstwo, turystyka wędrowska czy też wypoczynek świąteczny oraz turystyka krajoznawcza.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z dnia 23 lipca 2003 (Dz.U. z 2003r. Nr 162, poz. 1568.) formami ochrony zabytków są:

- Wpis do rejestru zabytków,
- Wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- Uznanie za pomnik historii,
- Utworzenie parku kulturowego,
- Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Olszyna funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Olszyny znajduje się 16 zabytków nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 2). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim - rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela 2 – zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Lp	Miejscowość	Adres	Obiekt	Rejestr zabytków
1	Biedrzychowice	90	Kościół p.w. św. Antoniego Padewskiego, d. ewangelicki	403/925 z dn. 28.08.61 r.
2	Biedrzychowice	20	Pałac	413/793 z dn. 14.11.60 r.
3	Biedrzychowice	20	Park pałacowy	414/858/J z dn. 4.02.85 r.
4	Biedrzychowice	20	Wieża widokowa w parku, tzw. wieża Woldecka	A/1762 z dn. 18.03.2010 r.
5	Olszyna Dolna	60	Pałac	1235/J z dnia 28.09.95 r.
6	Olszyna Dolna	60	Park	1013/J z dn. 1.02.90
7	Olszyna		Układ ruralistyczny dawnej osady wiejskiej	404/608/J z dn. 26.02.80 r.
8	Olszyna	Legnicka 14	Kościół parafialny p.w. Św. Józefa Oblubieńca NMP	401/851/J z dn.12.10. 84 r.
9	Olszyna	Wolności	Kościół pomocniczy p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	402/937 z dn. 5.09.61 r.
10	Olszyna	Chopina 15	Dom mieszkalny	405/1491 z dn. 25.01.66 r.
11	Olszyna	Chopina 39	Pałac	409/795z dn. 14.02.60 r.
12	Olszyna	Chopina 39	Park przy pałacu	410/677/J z dn. 12.06.81 r.
13	Olszyna	Skłodowskiej 3	d. Zajazd Sowie Chata , ob. Dom mieszkalny	A/5855/1-2 z dn. 29.01.2013 r.
14	Olszyna	Skłodowskiej 3	Oficyna mieszkalno gospodarcza w zespole d. Zajazdu Sowie Chata	A/5855/1-2 z dn. 29.01.2013 r.
15	Olszyna	Rzeczna 7	Dom mieszkalno-gospodarczy (przysłupowy)	406/1002/J z dn. 20.12.89 r.
16	Zapusta - Zameczysko		Ruiny zamku Rajsko	407/789 z dn. 26,10,60 r.

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Na terenie gminy Olszyna nie występują zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661). Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków, jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno - budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków przedstawia aneks do niniejszego dokumentu, który można znaleźć na stronie 72.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Kościół Podwyższenia Krzyża Św. w Olszynie wymieniany jest w dokumentach z 1314 r. W swojej historii był kilkakrotnie przebudowywany i doposażany poprzez fundacje mieszkańców i olszyńskich szlachciców. Kościół przebudowano w 1676 r. i w XVIII w. Jest to budowla orientowana, murowana z kamienia o jednej nawie przykrytej drewnianym, polichromowanym stropem kasetonowym z 1614 r. Widnieją na nim postacie Chrystusa, Apostołów, Jana Chrzciciela i Anioła Pokoju wśród dekoracji o motywach roślinnych. Dawniej na wyposażenie kościoła składał się renesansowy ołtarz główny, pochodzący z 1652 r., dwa ołtarze boczne - barokowy Ołtarz Oliwny z pocz. XVIII w i Maryjny z końca XIX w., organy z 1937 r, rzeźby itp., a ściany prezbiterium ozdabiały freski przedstawiające Modlitwę Jezusa w Ogrójcu i Pietę. Po II wojnie światowej część tego wyposażenia przeniesiona została do poewangelickiego kościoła pw. św. Józefa Oblubieńca NMP, który od tej pory pełni funkcję katolickiej świątyni parafialnej.

*zdj. Kościół Podwyższenia Krzyża Św. w Olszynie
(źródło: <http://www.olszyna.pl>)*

W panoramie Olszyny dominuje wieża neogotyckiego kościoła poewangelickiego wzniesionego z czerwonej cegły w 1897 r. Dziś kościół służy parafii św. Józefa Oblubieńca NMP. Wewnątrz świątyni znajduje się renesansowy ołtarz główny z 1652 r., barokowo-klasycystyczna chrzcielnica z XVIII-XIX w. oraz wyposażenie elektryczne z XIX w.

*zdj. Kościół św. Józefa Oblubieńca NMP
(źródło: <http://www.olszyna.pl>)*

Ziemia Olszyńska to także zabytki, które kryją niejedną historię. Zamek Rajsco położony niemal na środku Przełomu Kwisy, należy do najbardziej tajemniczych zamków pogranicza śląsko-łużyckiego. Od tej warowni, wzniesionej na skalistym brzegu Kwisy, nieopodal Bożkowic, nie wspominają żadne źródła historyczne. Zamek prawdopodobnie powstał w XIII lub XIV stuleciu z inicjatywy Piastów śląskich. Rajsco miało z pewnością stanowić przeciwwagę dla położonego po sąsiedzku łużyckiego zamku Czocho.

zdj. Zamek Rajsko (źródło: <http://www.olszyna.pl>)

Kościół parafialny św. Antoniego Padewskiego w Biedrzychowicach wzniesiony przez ewangelików w latach 1654-56, wielokrotnie powiększony, obecny kształt jako kościół graniczny otrzymał po przebudowie w latach 1723-1724. Jest to okazała budowla założona na rzucie prostokąta z wielobocznie zakończonym prezbiterium od wschodu i nakryta czterospadowym dachem. Przy korpusie piętrowe skrzydło z zakrystią i lożą kolatorską, kwadratowa wieża przy elewacji północno-zachodniej, ośmioboczna w zwieńczeniu, zakończona hełmem z prześwitem. Salowe obszerne wnętrza nakryte drewnianym stopem w formie spłaszczonej koleby z lunetami, a okna w dwóch rzędach powtarzają układ nieistniejących drewnianych empor i łóż. We wnętrzu zachowały się nieliczne elementy dawnego wystroju i wyposażenia, m.in. drewniany prospekt organowy. W murach magistralnych umieszczono kamienne epitafia i płyty nagrobnych z XVIII i XIX w.

Zdj. Kościół parafialny w Biedrzychowicach z lotu ptaka (źródło: <http://www.olszyna.pl>)

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

W celu określenia priorytetów Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Olszyna oraz możliwości w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Olszyna posłużono się analizą SWOT. Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. W poniższej tabeli zastosowano analizę SWOT w celu przedstawienia podstawowych mocnych i słabych stron wynikających z uwarunkowań wewnętrznych oraz szanse i zagrożenia wynikające z uwarunkowań zewnętrznych.

Tabela nr 3. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY OLSZYNA	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - Opracowana gminna ewidencja zabytków; - Zachowane w znacznym stopniu historyczne układy ruralistyczne wsi; - Obiekty o wysokiej wartości kulturowej – kościoły, pałace, zespoły pałacowo-parkowe; - Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego; - Uchwała w sprawie przydzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków; - Zadowalająca ilość tablic informacyjnych, umiejscowionych na terenie gminy, informujących o historii danych zabytków - Aktywna działalność Gminnego Ośrodka Kultury w Olszynie oraz świetlic wiejskich - Aktywnie prowadzone w Internecie media społecznościowe, które przybliżają mieszkańcom historię gminy; - Dobrze utrzymane świeckie i sakralne obiekty zabytkowe; - Potencjał dla rozwoju agroturystyki oraz rekreacji, z wykorzystaniem na cele turystyczne obiektów zabytkowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych; - Stan zabezpieczenia niektórych obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; - Niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczane na ochronę zabytków; - Mieszana struktura własnościowa utrudniająca porozumienie w sprawie remontów; - Degradacja elementów historycznych układów przestrzennych poprzez lokalizację nowej zabudowy; - Niedostateczne wykorzystanie potencjału turystycznego; - Brak programów rozwoju turystyki na obszarach wiejskich; - Średni poziom wykształcenia ludności gminy w zakresie kultury i sztuki; - Brak wizualnego oznakowania zabytków tzw. Błękitną tarczą; - Mała popularyzacja wiedzy o wartości lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz idei ochrony zabytków na terenie gminy; - Niewykorzystany potencjał historyczny kompleksu pałacowego mieszczącego się w Olszynie przy ulicy Chopina; - Brak uchwały krajobrazowej dla miasta Olszyna.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - Wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; - Korzystne położenie gminy, w niedużej odległości od granic Czech i Niemiec szansą na dotarcie do szerszego grona turystów; - Współpraca międzyregionalna oraz transgraniczna; - Utworzenie i rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; - Możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; - Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich; - Zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków; - Kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; - Oznakowanie tras turystycznych pod kątem zabytków i atrakcji turystycznych; - Rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; - Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby; - Popularyzowanie dbałości o zabytki oraz ich odnawiania przy wykorzystaniu tradycyjnego rzemiosła; - Promowanie przykładów dobrej architektury kontynuującej miejscową regionalną tradycję budowlaną; - Systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; - Wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; - rozwój inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego; - Opracowanie produktu turystycznego gminy; - Rosnące zapotrzebowanie na turystykę rowerową; - Inicjatywy edukacyjne dla właścicieli zabytków, a także mieszkańców gminy w zakresie poprawy estetyki gminy; - Zwiększenie świadomości kulturowej poprzez wydawanie zaprojektowanych informatorów. 	<ul style="list-style-type: none"> - Odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracenie więzi z regionem; - Brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; - Pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; - Bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; - Wprowadzanie obcych elementów w zabytkowej zabudowie, np. wysuniętych okapów czy agresywnej kolorystyki; - Brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych; - Brak wiedzy właścicieli obiektów historycznych o prawnych zobowiązaniach do należytego ich utrzymania; - Brak skutecznej egzekucji prawa; - Zmiany w układach ruralistycznych związane z nową zabudowa; - Ograniczenia finansowe na realizację kluczowych inwestycji; - Skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; - Samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy - np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami; - Konflikt między dążeniem do rozwoju techniczno-ekonomicznego a wymogami ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego; - Traktowanie konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego jako problemu konfliktogennego i ograniczającego swobodę dysponowania własnością prywatną i publiczną.

7. Założenia programowe Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Piorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Olszyna

Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy • Opracowanie długofalowego, uwzględniającego kompleksowość działań planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych • Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy • Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych (będących własnością gminy) do nowych funkcji • Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym gminnych parków, cmentarzy, obszarów nieczynnych cmentarzy) • Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych • Rewaloryzacja obszarów i obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.) • Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych, znajdujących się w zasobach komunalnych
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	<ul style="list-style-type: none"> • Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych • Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp. • Iluminacja najcenniejszych zabytków gminy
Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną • Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną • Wspieranie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów (np. poprzez realizację Hallandzkiego Modelu Konserwacji Zabytków, w myśl zasady „ratować zabytki, ratować pracę, ratować rzemiosło”) • Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach

**Piorytet II:
Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**

Kierunki działań	Zadania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków) oraz obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy • Wdrażanie zapisów programów rewitalizacji, studiów widokowo-krajobrazowych, studiów historyczno-urbanistycznych, katalogów typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego w realizacji zagospodarowania przestrzennego gminy (w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego) • Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji) • Walka z samowolami budowlanymi • Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych wsi i miast o wartościach kulturowych
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Powołanie parku kulturowego i sporządzenie planu jego ochrony oraz opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego tego obszaru • Wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych (m.in. układów urbanistycznych i ruralistycznych)
Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: <ul style="list-style-type: none"> – ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy, – wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy – wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk

**Piorytet III:
Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości**

Kierunki działań	Zadania
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy • Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego • Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego

<p>Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich • Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych • Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa w gminach • Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) • Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo • Organizowanie konkursów na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego • Ustanowienie i przyznawanie nagrody za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania i ochrony kultury materialnej gminy (w tym prac magisterskich i dyplomowych) • Opracowanie cyklu szkoleń wraz z materiałem poglądowym, skierowanego do przedstawicieli wspólnot mieszkaniowych, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, a także sprawnego zarządzania nimi • Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć
<p>Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych) • Wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego) • Finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych
<p>Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych, wodnych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego • Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej • Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Olszyna będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- Instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowa parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- Instrumentów finansowych (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);
- Instrumentów koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);
- Instrumentów społecznych (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami);
- Instrumentów kontrolnych (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Olszyna zgodnie z art. 87 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Burmistrz co dwa lata ma obowiązek przedstawić Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji Gminnego Programów Opieki nad Zabytkami. Po 4 latach Program należy zaktualizować i ponownie przedłożyć Radzie Gminy. Programy samorządowe mają na celu, w szczególności:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Tok postępowania przy sporządzaniu gminnych programów opieki nad zabytkami należy podzielić na trzy zasadnicze fazy: poznawczą (zebranie i analiza istniejących materiałów o charakterze strategicznym i planistycznym, opracowywanych na poziomie województwa i gminy, z jednoczesnym rozpoznaniem zasobu dziedzictwa kulturowego gminy na podstawie gminnej ewidencji zabytków, badań terenowych (rozpoznanie stanu zachowania zabytków) oraz dokumentacji i literatury przedmiotu), analiz i wniosków (uwzględniająca m.in. określenie potencjalnych szans i zagrożeń dla zachowania i ochrony tego dziedzictwa w aspekcie rozwoju społeczno-gospodarczego gminy) oraz programowania (określenie priorytetów, kierunków działań i zadań wraz z instrumentarium). Kluczową kwestię odgrywa faza pierwsza, która powinna prowadzić do pełnego i prawidłowego rozpoznania zasobu. W wypadku gmin, odgrywających kluczową rolę w zarządzaniu dziedzictwem na poziomie lokalnym, program powinien być sporządzony dopiero po utworzenie gminnej ewidencji nad zabytkami.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Zakres podmiotowy wynikający z art. 71 OchrZabU obowiązku finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku dotyczy wyłącznie podmiotów posiadających tytuł prawny do zabytku. Może on wynikać z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Należy przychylić się do poglądu, że może on również wynikać z "umowy o charakterze nienazwanym, zarówno jednostronnie, jak i dwustronnie zobowiązującej, a także – zarówno realnej, jak i konsensualnej, jeżeli tylko umowa ta jest ważna i została skutecznie zawarta". Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki. Oznacza to, że zadanie to zgodnie z art. 7 ust. 2 SamGminU ma charakter obowiązkowy. Zgodnie z art. 16 ust. 2 zd. 2 Konstytucji samorząd wykonuje je w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność. Odpowiedzialność ta obejmuje również aspekt finansowy, co oznacza, że podstawowym źródłem finansowania zadań własnych powinny być dochody własne samorządu. Jeżeli dana jednostka samorządu terytorialnego nie posiada tytułu prawnego do zabytku, wówczas nie ma również tytułu do pokrywania kosztów prac lub przy tym zabytku.

Dlatego też niniejszy rozdział przedstawia możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

- **Źródła krajowe:**
 - Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
 - Dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - Dotacje wojewódzkie, powiatowe,
 - Dotacje gminne,
 - Fundusz Kościelny,
 - Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
 - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,

- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.
- **Źródła zagraniczne:**
 - Źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
 - Źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

10.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. Art. 77 ustawy o ochr. zabyt. określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,

- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Dotacja celowa na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku może obejmować jedynie nakłady konieczne i to jedynie takie, które znalazły się w katalogu z art. 77. Jest to katalog zamknięty, tzn. dotacja może być przeznaczona tylko i wyłącznie na wydatki (nakłady), mieszczące się w ramach jednej z powyższych siedemnastu kategorii

• **Dotacje Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**

Co roku Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków we Wrocławiu przyjmuje Zarządzenie w sprawie: udzielania przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu dotacji celowych z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach ruchomych i nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Wniosek składa się:

- 1) do dnia 30 czerwca, w którym dana dotacja ma być udzielona, w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku;
- 2) do dnia 28 lutego roku, w którym dotacja celowa ma być udzielona w przypadku dofinansowania prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

○ **Dotacje z budżetu Województwa Dolnośląskiego**

Samorząd Województwa Dolnośląskiego udziela dotacji na prace konserwatorskie i budowlane w złożonych wniosków. Zasady i tryb udzielania dotacji określa uchwała nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego wraz ze zmianą przyjęta w uchwale nr XVIII/466/16 z dnia 28 stycznia 2016 r.

● **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r., dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy. Obowiązujące brzmienie komentowanego przepisu zostało nadane mocą ZmOchrZabU2017, która weszła w życie 9.9.2017 r. Po nowelizacji dotacja może zostać udzielona nie tylko na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, ale również znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Wskazana zmiana wprowadziła fundamentalną zmianę w systemie finansowania opieki nad zabytkami, dopuszczając udzielanie dotacji celowych na prace przy zabytkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Realizuje ona tym samym dyrektywy wpływające z konstytucyjnej zasady proporcjonalności.

Dotacje celowe udzielane są przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Uchwała ta ma określać przedmiotowe kryteria udzielenia dotacji celowej. Uchwała nie może rozstrzygać kwestii podatku VAT oraz zasad jego naliczania lub odliczania od nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków – zagadnienie to nie dotyczy zasad udzielania dotacji z budżetu jednostek samorządu terytorialnego, lecz kwestii ewentualnego zobowiązania podatkowego z tytułu podatku VAT beneficjenta dotacji, wynikającego z poniesionych wydatków (w tym możliwych do sfinansowania z dotacji w całości lub w części) na prace konserwatorskie,

restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (uchw. RIO z 15.4.2015 r., 88/2015, Legalis). Uchwała w sprawie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach nie może przewidywać dotowania prac nie wymienionych w art. 77 (uchw. RIO w Lublinie z 24.4.2012 r., 38/2012).

Z art. 81 ust. 1 u.o.z.o.z. wynika dla organu stanowiącego j.s.t. jedynie upoważnienie do ustalenia zasad udzielania dotacji celowej, ale już nie trybu oraz zasad jej rozliczania czy kontroli realizacji zadania finansowanego ze środków pochodzących z dotacji. Kompetencje w zakresie „zasad udzielania dotacji” odnoszą się zwłaszcza do ustalenia treści wniosku o udzielenie dotacji, wymaganych dokumentów do rozpoznania tego wniosku, sposobu postępowania z wnioskiem oraz formy załatwienia wniosku. Nie obejmują one natomiast uprawnienia do ustalenia górnego limitu dotacji, o jaką można się ubiegać i sposobu kontroli przestrzegania tego limitu, bowiem tego rodzaju regulacje są sprzeczne z przepisem art. 82 u.o.z.o.z., określającym maksymalną łączną kwotę dotacji, która nie może przekroczyć 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac lub robót przy zabytku. Brak upoważnienia do uregulowania w drodze aktu prawa miejscowego trybu i zasad rozliczania dotacji celowej, jak i brak w samej ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przepisów regulujących te kwestie oznacza, że w tej materii będą miały zastosowanie przepisy art. 250–252 u.f.p.

o **Dotacje Urzędu Gminy w Olszynie**

Zgodnie z art. 34 ust. 1 pkt 8 ustawy z 27.8.2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 869 ze zm.) jednostki, które udzieliły dotacji powinny opublikować wykaz podmiotów spoza sektora finansów publicznych, którym ze środków publicznych została udzielona dotacja. Zatem, aby zapewnić jawność postępowania o udzielenie dotacji jednostka samorządu terytorialnego w podjętej uchwale dotyczącej dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych powinna przewidzieć, iż procedura udzielenia dotacji rozpoczyna się od podania do publicznej wiadomości na tablicy ogłoszeń i w Biuletynie Informacji Publicznej, zamiaru udzielenia dotacji w określonej wysokości, na realizację wskazanych zadań. Dopiero po opublikowaniu takich informacji, zainteresowane podmioty mogą składać oferty realizacji zadań, a po dokonaniu wyboru podmiotów dotowanych, wykaz ich należy również upublicznić w tych samych publikatorach, z podaniem zadań przekazanych do realizacji i kwoty dofinansowania (uchw. RIO w Łodzi z 23.9.2011 r., 31/129/2011, Legalis).

10.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. Podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs „Zabytek Zadbane” ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Nadzór nad Konkursem w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje Generalny Konserwator Zabytków.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych;
- 4) Architektura i budownictwo drewniane;
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne;
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Podstawą prawną Funduszu jest ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów oraz o centralnej ewidencji emisyjności budynków. Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

Podstawowym celem termomodernizacji budynku jest zmniejszenie zużycia energii oraz związane z tym zmniejszenie kosztów zapewnienia odpowiednich warunków komfortu użytkowania i odpowiedniego mikroklimatu w pomieszczeniach. Najczęściej trzeba w tym celu ocieplić przegrody zewnętrzne, wymienić lub wyremontować okna, zmodernizować lub wymienić system grzewczy, unowocześnić system wentylacji i usprawnić system

wytwarzania ciepłej wody. Wysokość premii termomodernizacyjnej stanowi 20 proc. wykorzystanej kwoty kredytu zaciągniętego na realizację przedsięwzięcia termomodernizacyjnego, jednak nie więcej niż:

- 16 proc. kosztów poniesionych na realizację przedsięwzięcia termomodernizacyjnego,
- i dwukrotność przewidywanych rocznych oszczędności kosztów energii, ustalonych na podstawie audytu energetycznego.

Podstawowym celem przedsięwzięć remontowych jest zmniejszenie tzw. luki remontowej. Zjawisko to w największym stopniu koncentruje się w najstarszych zasobach mieszkaniowych, prowadząc do ich bardzo wysokiego zużycia technicznego i funkcjonalnego. Wysokość premii remontowej stanowi 20 proc. wykorzystanej kwoty kredytu zaciągniętego na realizację przedsięwzięcia remontowego, jednak nie więcej niż 15 proc. całkowitych kosztów tego przedsięwzięcia. Jednocześnie, jeśli w budynku będącym przedmiotem tego przedsięwzięcia remontowego znajdują się lokale inne niż mieszkalne, wysokość premii remontowej ulega obniżeniu, wprost proporcjonalnie do udziału powierzchni użytkowej lokali mieszkalnych w powierzchni użytkowej wszystkich lokali w tym budynku.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. Narodowy Fundusz oferuje pożyczki, dotacje oraz inne formy dofinansowania projektów realizowanych m.in. przez samorządy, przedsiębiorstwa, podmioty publiczne, organizacje społeczne a także osoby fizyczne. W sektorze finansów publicznych Narodowy Fundusz jest również największym w Polsce partnerem międzynarodowych instytucji finansowych w obsłudze środków zagranicznych przeznaczonych na ochronę środowiska.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja Programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia

społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. W Polsce działa ponad 20 000 fundacji i 90 000 stowarzyszeń, z tego czynnych, działających aktywnie jest 70 proc., a związanych statutowo z działalnością na rzecz kultury i dziedzictwa kulturowego jest 15 proc. To oznacza, że kilkanaście tysięcy organizacji pozarządowych może zajmować działalnością wspierającą rozwój kultury. Są wśród nich niewielkie lokalne organizacje, ale również takie, które mają większy zasięg działania, z którymi warto nawiązać partnerski kontakt. Jako przykładowe fundacje można wymienić przede wszystkim np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange, Fundacja Konrada Adenauera, Fundacja Batorego.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jest państwowym funduszem celowym, którego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego. Finansowanie Funduszu zostało oparte o wpływy z kar administracyjnych, o których mowa w art. 107a–107e OchrZabU. Wskazane oraz nawiązek z przestępstw, o których mowa w art. 108 OchrZabU, zgodnie z założeniem "kto niszczy zabytki, płaci na zabytki".

Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powodzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Fundusz Kościelny**

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw

rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, mających uregulowany status prawny w Polsce. Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

- **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

10.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków**

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);

- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

- **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Artykuł 82a OchrZabU przewiduje zasady udzielania dotacji, uzależniając jej przyznanie od kosztu planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji. Wysokość dotacji ma być równa różnicy między kosztami planowanych badań i ich dokumentacji a kosztami stanowiącymi 2% kosztów planowanych działań. Przy czym koszty planowanych badań wynikają z ich zakresu i rodzaju, co określane jest w decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków, zgodnie z art. 31 ust. 2 OchrZabU. Mogą one być przewidziane wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana

charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny.

10.3. Źródła zewnętrznego finansowania - zagraniczne

Poza podstawowymi źródłami finansowania, jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W 2020 r. kończy się okres obowiązywania funduszy europejskich. Aktualnie fundusze europejskie swoją podstawę mają w nowo przyjętym budżecie Unii Europejskiej, który przewiduje wieloletnie ramy finansowe na lata 2021-2027.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Gmina Olszyna co roku udziela dotacji dla Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Św. Józefa Oblubieńca NMP w Olszynie w wysokości 30.000 zł na prace konserwatorskie zabytku wpisanego do rejestru zabytków.

12. Aneksy

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków

L.p.	Miejscowość	ADRES	Obiekt	Rejestr Zabytków (nr rejestru oraz data wydania decyzji)
1.	Biedrzychowice		Układ ruralistyczny	
2.	Biedrzychowice	90	Kościół p.w. św. Antoniego padewskiego, d. ewangelicki	403/925 z dn. 28.08.61 r.
3.	Biedrzychowice	90	Mur z bramą wokół kościoła	
4.	Biedrzychowice	90	Kaplica cmentarna	
5.	Biedrzychowice	3	Dom mieszkalny	
6.	Biedrzychowice	4	Dom mieszkalny	
7.	Biedrzychowice	6	Dom mieszkalny	
8.	Biedrzychowice	8	Dom mieszkalny	
9.	Biedrzychowice	9	Dom mieszkalny	
10.	Biedrzychowice	12	Dom mieszkalny	
11.	Biedrzychowice	14	Dom mieszkalno - gospodarczy	
12.	Biedrzychowice	14	Oficyna	
13.	Biedrzychowice	14	Stodoła	
14.	Biedrzychowice	20	Pałac	413/793 z dn. 14.11.60 r.
15.	Biedrzychowice	20	Oficyna pałacowa	
16.	Biedrzychowice	20	Stajnia w zespole folwarcznym przy pałacu	
17.	Biedrzychowice	20	Stodoła w zespole folwarcznym przy pałacu ob. sala gimnastyczna	
18.	Biedrzychowice	20	Stodoła w zespole folwarcznym przy pałacu	

19.	Biedrzychowice	20	Park pałacowy	414/858/J z dn. 4.02.85 r.
20.	Biedrzychowice	20	Wieża widokowa w parku, tzw. wieża Woldecka	A/1762 z dn. 18.03.2010 r.
21.	Biedrzychowice	21	Dom mieszkalny	
22.	Biedrzychowice	22	Dom mieszkalny	
23.	Biedrzychowice	24	Dom mieszkalny	
24.	Biedrzychowice	30	Dom mieszkalno - gospodarczy	
25.	Biedrzychowice	34	Dom mieszkalno - gospodarczy	
26.	Biedrzychowice	35	Dom mieszkalno -gospodarczy	
27.	Biedrzychowice	38	Dom mieszkalno - gospodarczy	
28.	Biedrzychowice	40	Dom mieszkalny	
29.	Biedrzychowice	41	Dom mieszkalny, d. willa Jahmanna	
30.	Biedrzychowice	42	Dom mieszkalno -gospodarczy	
31.	Biedrzychowice	44	Dom mieszkalny	
32.	Biedrzychowice	54	Dom mieszkalno -gospodarczy	
33.	Biedrzychowice	55	Dom mieszkalny	
34.	Biedrzychowice	56	Dom mieszkalny	
35.	Biedrzychowice	58	Dom mieszkalny	
36.	Biedrzychowice	61	Dom mieszkalny	
37.	Biedrzychowice	62	Dom mieszkalny	
38.	Biedrzychowice	63	Dom mieszkalno -gospodarczy	
39.	Biedrzychowice	64	Dom mieszkalny	
40.	Biedrzychowice	65	Dom mieszkalny	
41.	Biedrzychowice	68a	Dom mieszkalny	
42.	Biedrzychowice	71	Dom mieszkalny	
43.	Biedrzychowice	76	Dom mieszkalno-gospodarczy	

44.	Biedrzychowice	78	Dom mieszkalno -gospodarczy	
45.	Biedrzychowice	82	Dom mieszkalny	
46.	Biedrzychowice	83	Dom mieszkalny z budynkiem mieszkalno -gospodarczym	
47.	Biedrzychowice	85	Dom mieszkalno -gospodarczy	
48.	Biedrzychowice	87	Dom mieszkalno -gospodarczy	
49.	Biedrzychowice	88	Dom mieszkalno -gospodarczy	
50.	Biedrzychowice	89	Dom mieszkalny	
51.	Biedrzychowice	92	Dom mieszkalny	
52.	Biedrzychowice	94	Dom mieszkalno -gospodarczy	
53.	Biedrzychowice	97	Dom mieszkalno -gospodarczy	
54.	Biedrzychowice	98	Dom mieszkalno -gospodarczy	
55.	Biedrzychowice	100	Dom mieszkalno -gospodarczy	
56.	Biedrzychowice	102	Dom mieszkalny	
57.	Biedrzychowice	103	Dom mieszkalny	
58.	Biedrzychowice	104	Dom mieszkalno -gospodarczy	
59.	Biedrzychowice	105	Dom mieszkalny	
60.	Biedrzychowice	107	Dom mieszkalny	
61.	Biedrzychowice	108	Dom mieszkalny	
62.	Biedrzychowice	109	Dom mieszkalny	
63.	Biedrzychowice	110	Dom mieszkalny	
64.	Biedrzychowice	111	Dom mieszkalny	
65.	Biedrzychowice	111a	Dom mieszkalny	
66.	Biedrzychowice	113	Dom mieszkalny	
67.	Biedrzychowice	121	Dom mieszkalny	
68.	Biedrzychowice	123	Dom mieszkalno -gospodarczy	
69.	Biedrzychowice	123	stodoła	
70.	Biedrzychowice	124	Dom mieszkalny	

71.	Biedrzychowice	125	Dom mieszkalny	
72.	Biedrzychowice	126	Dom mieszkalno -gospodarczy	
73.	Biedrzychowice	129	Dom mieszkalno -gospodarczy	
74.	Biedrzychowice	135	Dom mieszkalno -gospodarczy	
75.	Biedrzychowice	139	Dom mieszkalny	
76.	Biedrzychowice	146	Dom mieszkalno -gospodarczy	
77.	Biedrzychowice	147	Dom mieszkalno -gospodarczy	
78.	Biedrzychowice	155	Dom mieszkalny	
79.	Biedrzychowice	156	Dom mieszkalny	
80.	Biedrzychowice	163	Dom mieszkalny	
81.	Biedrzychowice	169	Dom mieszkalny	
82.	Biedrzychowice	172	Dom mieszkalny	
83.	Biedrzychowice	173	Dom mieszkalno -gospodarczy	
84.	Biedrzychowice	174	Dom mieszkalny	
85.	Biedrzychowice	175	Dom mieszkalno -gospodarczy	
86.	Biedrzychowice	178	Dom mieszkalny	
87.	Biedrzychowice	179	Dom mieszkalny	
88.	Biedrzychowice	188	Dom mieszkalno -gospodarczy o konstrukcji przysłupowej	
89.	Biedrzychowice		Transformator przy budynku nr 116	
90.	Bożkowice		Układ ruralistyczny	
91.	Bożkowice	1	Dom mieszkalny -gospodarczy	
92.	Bożkowice	2	Dom mieszkalny	
93.	Bożkowice	8	Stodoła	
94.	Bożkowice	12	Dom mieszkalny	
95.	Bożkowice	22	Dom mieszkalny	
96.	Bożkowice	24	Dom mieszkalny i stodoła	

97.	Bożkowice	29	Dom mieszkalny -gospodarczy	
98.	Bożkowice	31	Dom mieszkalny -gospodarczy	
99.	Bożkowice	35	Dom mieszkalno -gospodarczy	
100.	Bożkowice	36	Dom mieszkalno -gospodarczy	
101.	Bożkowice	42	Dom mieszkalny	
102.	Bożkowice	58	Dom mieszkalno -gospodarczy	
103.	Bożkowice	59	Dom mieszkalno -gospodarczy	
104.	Bożkowice	71	Dom mieszkalny	
105.	Bożkowice	72	Dawna szkoła ob. Dom mieszkalny	
106.	Bożkowice	72a	Dawna szkoła ob. Dom mieszkalno-usługowy	
107.	Bożkowice		Transformator przy budynku nr 46	
108.	Grodnica		Układ ruralistyczny	
109.	Grodnica	2	Dom mieszkalno -gospodarczy	
110.	Grodnica	5	Dom mieszkalno -gospod (szach)	
111.	Grodnica	6	Dom mieszkalno -gospodarczy	
112.	Grodnica	6	Bud. gospodarczy	
113.	Grodnica	6	Stodoła	
114.	Grodnica	6	Stodoła II	
115.	Grodnica	8	Dom mieszkalny	
116.	Grodnica	9	Dom mieszkalny	
117.	Grodnica	10	Dom mieszkalny	
118.	Grodnica	13	Dom mieszkalno -gospod (szach)	
119.	Grodnica	14	Dom mieszkalny	
120.	Grodnica	20	Dom mieszkalny	
121.	Grodnica	20a	Dom mieszkalny	
122.	Grodnica	21	Dom mieszkalno -gospod (szach)	

123.	Grodnica	22	Dom mieszkalny	
124.	Grodnica	31	Dom mieszkalno -gospod (szach)	
125.	Grodnica	32	Dom mieszkalno -gospod (szach)	
126.	Grodnica	38	Dom mieszkalny z budynkiem gospodarczym	
127.	Grodnica	40	Dom mieszkalno- gosp (szach)	
128.	Grodnica	41	Dom mieszkalno -gosp (szach)	
129.	Grodnica	45	Dom mieszkalno -gosp (przystęp)	
130.	Grodnica	46	Dom mieszkalno - gospodarczy	
131.	Grodnica	50	Dom mieszkalno - gospodarczy	
132.	Grodnica	57	Dom mieszkalno - gospodarczy	
133.	Grodnica	58	Dom mieszkalny- gospodarczy (szach) i stodoła	
134.	Grodnica		Transformator przy budynku nr 35	
135.	Kałużna		Układ ruralistyczny	
136.	Kałużna	4	Dom mieszkalno -gospodarczy	
137.	Kałużna	6	Dom mieszkalno -gospodarczy (szach)	
138.	Kałużna	7	Dom mieszkalno -gospodarczy	
139.	Kałużna	9	Dom mieszkalno -gospodarczy	
140.	Kałużna	9	stodoła	
141.	Kałużna	17	Dom mieszkalno - gospodarczy(szach)	
142.	Kałużna	20	Dom mieszkalno -gospodarczy (szach)	
143.	Kałużna	21	d. Szkoła ob. Dom mieszkalny	
144.	Kałużna	24	Dom mieszkalny (szach)	
145.	Kałużna	25	Dom mieszkalno -gospodarczy	
146.	Kałużna	32	Dom mieszkalno -gospodarczy	
147.	Kałużna		Transformator przy budynku nr 17	

148.	Karłowice		Układ ruralistyczny	
149.	Karłowice	5	Dom mieszkalny (szach)	
150.	Karłowice	7	Dom mieszkalny	
151.	Karłowice	8	Dom mieszkalny	
152.	Karłowice	9	Dom mieszkalno -gospodarczy	
153.	Karłowice	9	Stodoła	
154.	Karłowice	10	Dom mieszkalno -gospodarczy	
155.	Karłowice	13	Dom mieszkalny	
156.	Karłowice	14	Dom mieszkalny	
157.	Karłowice	16	Dom mieszkalny	
158.	Karłowice	18	Dom mieszkalny	
159.	Karłowice	19	Dom mieszkalny	
160.	Karłowice	20	Dom mieszkalno – gosp (szach)	
161.	Karłowice	24	Dom mieszkalno – gosp (szach)	
162.	Karłowice	25	Dom mieszkalno – gospodarczy	
163.	Krzewie Małe		Układ ruralistyczny	
164.	Krzewie Małe	1	Dom mieszkalno – gosp (szach)	
165.	Krzewie Małe	7	Dom mieszkalno – gosp (szach)	
166.	Krzewie Małe	8	Dom mieszkalno – gospodarczy	
167.	Krzewie Małe	9	Dom mieszkalno – gospodarczy	
168.	Krzewie Małe	14	Dom mieszkalno – gosp (szach)	
169.	Krzewie Małe	19	Dom mieszkalno – gospodarczy	
170.	Krzewie Małe	20	Dom mieszkalno – gospodarczy	
171.	Krzewie Małe	22	Dom mieszkalno – gospodarczy	
172.	Krzewie Małe	23	Dom mieszkalny i gospodarczy	
173.	Krzewie Małe	24	Dom mieszkalno – gosp (szach)	
174.	Nowa Świdnica		Układ ruralistyczny	

175.	Nowa Świdnica	6	Dom mieszkalny	
176.	Nowa Świdnica	7	Dom mieszkalny	
177.	Nowa Świdnica	9	Dom mieszkalno – gospodarczy	
178.	Nowa Świdnica	10	Dom mieszkalno – gospodarczy	
179.	Nowa Świdnica	13	Dom mieszkalny	
180.	Nowa Świdnica	15	Dom mieszkalno – gospodarczy (szach)	
181.	Nowa Świdnica	16	Dom mieszkalno – gospodarczy	
182.	Nowa Świdnica	37	Dom mieszkalny– gospodarczy	
183.	Nowa Świdnica	38	Dom mieszkalno – gospodarczy (szach)	
184.	Nowa Świdnica	39	Dom mieszkalny	
185.	Nowa Świdnica	41	Dom mieszkalno – gospodarczy	
186.	Nowa Świdnica	43	Dom mieszkalno – gospodarczy	
187.	Nowa Świdnica	Naprzeciw nr 16	Stodoła	
188.	Nowa Świdnica	Naprzeciw nr 36	Transformator	
189.	Olszyna Dolna		Układ ruralistyczny	
190.	Olszyna Dolna	14	Dom mieszkalny (szach)	
191.	Olszyna Dolna	32	Dom mieszkalny	
192.	Olszyna Dolna	43	Dom mieszkalny	
193.	Olszyna Dolna	47	Dom mieszkalny	
194.	Olszyna Dolna	60	Pałac	1235/J z dnia 28.09.95 r.
195.	Olszyna Dolna	60	Park	1013/J z dn. 1.02.90
196.	Olszyna Dolna	60	Obora w zespole pałacowo-parkowym	
197.	Olszyna Dolna	60	Stajnia w zespole pałacowo-parkowym	
198.	Olszyna Dolna	60	Oficyna w zespole pałacowo-	

			parkowym przy pałacu	
199.	Olszyna Dolna	60 c	Dom mieszkalny w zespole pałacowo-parkowym	
200.	Olszyna Dolna	60	Dom mieszkalny w zespole pałacowo-parkowym	
201.	Olszyna Dolna	60 e	Dom mieszkalny w zespole pałacowo-parkowym	
202.	Olszyna Dolna	60 f	Dom mieszkalny w zespole pałacowo-parkowym	
203.	Olszyna		Układ ruralistyczny dawnej osady wiejskiej	404/608/J z dn. 26.02.80 r.
204.	Olszyna	Legnicka 14	Kościół parafialny p.w. Św. Józefa	401/851/J z dn.12.10. 84 r.
205.	Olszyna	Wolności	Kościół pomocniczy p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	402/937 z dn. 5.09.61 r.
206.	Olszyna	Wolności	Miejsce pocmentarne przy kościele p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	
207.	Olszyna	dz. nr 674	Cmentarz komunalny	
208.	Olszyna	dz. nr 674	Mauzoleum na cmentarzu komunalnym	
209.	Olszyna	dz. nr 674	Dom przedpogrzebowy na cmentarzu komunalnym	
210.	Olszyna	1 Maja 6 A	Dworzec Kolejowy	
211.	Olszyna	1 Maja 3	Dom mieszkalny	
212.	Olszyna	1 Maja 6	Dom Mieszkalny w Zespole stacji kolejowej	
213.	Olszyna	3 Maja 1	Dom Mieszkalny	
214.	Olszyna	3 Maja 2	Dom Mieszkalny	
215.	Olszyna	3 Maja 2	Przybudówka przy domu mieszkalnym o konstrukcji ryglowej	

216.	Olszyna	3 Maja 3	Dom mieszkalny	
217.	Olszyna	3 Maja 4	Dom mieszkalny	
218.	Olszyna	3 Maja 5	Dom mieszkalny	
219.	Olszyna	3 Maja 6	Dom mieszkalny	
220.	Olszyna	3 Maja 7	Dom mieszkalny	
221.	Olszyna	3 Maja 8	Dom mieszkalny	
222.	Olszyna	3 Maja 9	Dom mieszkalny	
223.	Olszyna	3 Maja 10	Dom mieszkalny	
224.	Olszyna	3 Maja 11	Dom mieszkalny	
225.	Olszyna	3 Maja 12	Dom mieszkalny	
226.	Olszyna	3 Maja 12a	Dom mieszkalny	
227.	Olszyna	3 Maja 14	Dom mieszkalny	
228.	Olszyna	3 Maja 15	Dom mieszkalny	
229.	Olszyna	Chopina 1	Dom mieszkalny	
230.	Olszyna	Chopina 2	Dom mieszkalny	
231.	Olszyna	Chopina 3	Dom mieszkalny	
232.	Olszyna	Chopina 5	Dom mieszkalny	
233.	Olszyna	Chopina 6	Dom mieszkalno – gospodarczy (szach)	
234.	Olszyna	Chopina 7 a	Dom mieszkalny	
235.	Olszyna	Chopina 7 b	Dom mieszkalny	
236.	Olszyna	Chopina 8	Dom mieszkalny	
237.	Olszyna	Chopina 9	Dom mieszkalny	
238.	Olszyna	Chopina 11	Dom mieszkalny	
239.	Olszyna	Chopina 12 i12 a	Domy mieszkalne	
240.	Olszyna	Chopina 13	Dom mieszkalno – gospodarczy (szach)	
241.	Olszyna	Chopina 14	Dom mieszkalny	

242.	Olszyna	Chopina 15	Dom mieszkalny	405/1491 z dr 25.01.66 r.
243.	Olszyna	Chopina 15	Budynek gospodarczy	
244.	Olszyna	Chopina 17	Dom mieszkalny	
245.	Olszyna	Chopina 19	Dom mieszkalny	
246.	Olszyna	Chopina 20	Dom mieszkalny	
247.	Olszyna	Chopina 23	Dom mieszkalny (szach)	
248.	Olszyna	Chopina 23 a	Dom mieszkalny	
249.	Olszyna	Chopina 24	Dom mieszkalny	
250.	Olszyna	Chopina 25	Dom mieszkalny	
251.	Olszyna	Chopina 26	Dom mieszkalny	
252.	Olszyna	Chopina 26a	Dom mieszkalny	
253.	Olszyna	Chopina przy budynku 26a	Transformator	
254.	Olszyna	Chopina 30	Dom mieszkalny	
255.	Olszyna	Chopina 31	Dom mieszkalny	
256.	Olszyna	Chopina 34a	Dom mieszkalny	
257.	Olszyna	Chopina 38	Dwór „EICHGUT”	
258.	Olszyna	Chopina 38	Dom mieszkalny w zespole dworskim „Eichgut”	
259.	Olszyna	Chopina 38	Obora I w zespole dworskim „Eichgut”	
260.	Olszyna	Chopina 38	Obora II w zespole dworskim Eichgut”	
261.	Olszyna	Chopina 38	Obora III w zespole dworskim Eichgut”	
262.	Olszyna	Chopina 38	Oficina Mieszkalno-gospodarcza w zespole dworskim „Eichgut”	
263.	Olszyna	Chopina 38	Stodoła w zespole dworskim „Eichgut”	
264.	Olszyna	Chopina 39	Pałac	409/795z dn.

				14.02.60 r.
265.	Olszyna	Chopina 39	Park przy pałacu	410/677/J z dn. 12.06.81 r.
266.	Olszyna	Chopina 39 a	Dom zarządcy majątku w zespole folwarcznym	
267.	Olszyna	Chopina 39 b	Oficyna mieszkalne w zespole folwarcznym	
268.	Olszyna	Chopina 39	Budynek gospodarczy w zespole folwarcznym	
269.	Olszyna	Chopina 39	Oficyna mieszkalno-gospodarcza w zespole folwarcznym	
270.	Olszyna	Chopina 39	Obora I w zespole folwarcznym	
271.	Olszyna	Chopina 39	Obora II w zespole folwarcznym	
272.	Olszyna	Chopina 39	Obora III w zespole folwarcznym	
273.	Olszyna	Chopina 39	Stodoła w zespole folwarcznym	
274.	Olszyna	Chopina 39	Garaże i wozownia w zespole folwarcznym	
275.	Olszyna	Chopina 39	Trafostacja przy zespole folwarcznym	
276.	Olszyna	Chopina 40	Dom mieszkalny	
277.	Olszyna	Chopina 43	Dom mieszkalny	
278.	Olszyna	Chopina 44	Dom mieszkalny	
279.	Olszyna	Chopina 45	Dom mieszkalny	
280.	Olszyna	Chopina 46	Dom mieszkalny	
281.	Olszyna	Chopina 47	Dom mieszkalny - gospodarczy	
282.	Olszyna	Chopina 55	Dom mieszkalny	
283.	Olszyna	Chopina 56	Dom mieszkalno - gospodarczy	
284.	Olszyna	Górna 1	Dom mieszkalny	
285.	Olszyna	Górna 2	Dom mieszkalny	
286.	Olszyna	Górna 4	Dom mieszkalny	

287.	Olszyna	Górna 5	Dom mieszkalny	
288.	Olszyna	Górna 9	Dom mieszkalny	
289.	Olszyna	Górna 10	Dom mieszkalny	
290.	Olszyna	Górna 12	Dom mieszkalno -gospodarczy	
291.	Olszyna	Górna 16	Dom mieszkalno -gospodarczy	
292.	Olszyna	Górna 19	Dom mieszkalny	
293.	Olszyna	Górna 20	Dom mieszkalny	
294.	Olszyna	Kamienna 7	Dom mieszkalny	
295.	Olszyna	Kamienna 8	Dom mieszkalny	
296.	Olszyna	Kolejowa 1	Dom mieszkalny	
297.	Olszyna	Kolejowa 2	Dom mieszkalny	
298.	Olszyna	Kolejowa	Transformator przy budynku nr 2	
299.	Olszyna	Kolejowa 3	Dom mieszkalny	
300.	Olszyna	Kolejowa 4	Dom mieszkalny	
301.	Olszyna	Kolejowa 5	Dom mieszkalny	
302.	Olszyna	Kolejowa 5 a	Dom mieszkalny - oficyna	
303.	Olszyna	Kolejowa 6	Dom mieszkalny	
304.	Olszyna	Kolejowa 7/8	Dom mieszkalny	
305.	Olszyna	Kolejowa 9	Dom mieszkalny	
306.	Olszyna	Kolejowa 10	Dom mieszkalny	
307.	Olszyna	Kolejowa 11	Poczta	
308.	Olszyna	Kolejowa 12	Dom mieszkalny	
309.	Olszyna	Kolejowa 13	Dom mieszkalny	
310.	Olszyna	Kolejowa 14	Willa, ob. Dom mieszkalny	
311.	Olszyna	Legnicka 1	Dom mieszkalny	
312.	Olszyna	Legnicka 2	Dom mieszkalny	
313.	Olszyna	Legnicka 5	Dom mieszkalny	

314.	Olszyna	Legnicka 6	Dom mieszkalny	
315.	Olszyna	Legnicka 7	Dom mieszkalny	
316.	Olszyna	Legnicka 8	Dom mieszkalny	
317.	Olszyna	Legnicka 8 of	Oficyna mieszkalna	
318.	Olszyna	Legnicka 9	Dom mieszkalny	
319.	Olszyna	Legnicka 10	Dom mieszkalny (szach)	
320.	Olszyna	Legnicka 10 a	Dom mieszkalny	
321.	Olszyna	Legnicka 11	Dom mieszkalny	
322.	Olszyna	Legnicka 12	Dom mieszkalny, d. willa	
323.	Olszyna	Legnicka 13	Dom mieszkalny	
324.	Olszyna	Legnicka 14	Plebania przy kościele parafialnym	
325.	Olszyna	Legnicka 17	Dom mieszkalny	
326.	Olszyna	Legnicka 20	Dom mieszkalny	
327.	Olszyna	Legnicka 21	d. Willa, ob. GOPS	
328.	Olszyna	Legnicka 22	Dom mieszkalno –gospodarczy (szach)	
329.	Olszyna	Legnicka 24	Dom mieszkalny	
330.	Olszyna	Legnicka 25	Dom mieszkalno –gospodarczy ze stodołą	
331.	Olszyna	Legnicka 26	Dom mieszkalno –gospodarczy ze stodołą	
332.	Olszyna	Legnicka 27	Dom mieszkalny, d. willa	
333.	Olszyna	Legnicka 28	Dom mieszkalno –gospodarczy (szach)	
334.	Olszyna	Legnicka 29	Dom mieszkalny, d. willa	
335.	Olszyna	Legnicka 30	Dom mieszkalny	
336.	Olszyna	Legnicka 33	Dom mieszkalno –gospodarczy	
337.	Olszyna	Legnicka 34	Dom mieszkalny (szach)	
338.	Olszyna	Legnicka 34	Stodoła	

339.	Olszyna	Legnicka 35	Dom mieszkalny	
340.	Olszyna	Legnicka 35 a	Dom mieszkalny	
341.	Olszyna	Legnicka 35 b	Dom mieszkalny	
342.	Olszyna	Legnicka 36	Dom mieszkalny	
343.	Olszyna	Legnicka 36	Budynek gospodarczy przy budynku nr 36	
344.	Olszyna	Legnicka 38	Dom mieszkalny	
345.	Olszyna	Legnicka 42	Dom mieszkalny (szach)	
346.	Olszyna	Legnicka 44	Dom mieszkalny	
347.	Olszyna	Legnicka 46	Dom mieszkalny (szach)	
348.	Olszyna	Legnicka 49	Zagroda	
349.	Olszyna	Legnicka 51	Transformator przy budynku nr 51	
350.	Olszyna	Legnicka 52	Dom mieszkalny	
351.	Olszyna	Legnicka 53	Dom mieszkalny	
352.	Olszyna	Legnicka 54	Dom mieszkalny, d. Zajazd	
353.	Olszyna	Legnicka 56	Dom mieszkalny	
354.	Olszyna	Legnicka 58	Dom mieszkalny	
355.	Olszyna	Legnicka 59	Dom mieszkalno-gospodarczy	
356.	Olszyna	Legnicka 62	Dom mieszkalny	
357.	Olszyna	Legnicka 63	Dom mieszkalny, d. Dom Młynarza	
358.	Olszyna	Legnicka 71	Dom mieszkalny	
359.	Olszyna	Legnicka 75	Zagroda	
360.	Olszyna	Legnicka 80	Dom mieszkalno –gospodarczy (szach)	
361.	Olszyna	Parkowa 1	Budynek gospodarczy przy folwarku na dz. 701/2	
362.	Olszyna	Parkowa 3 – 3a	Domy mieszkalne, d. Oficyny mieszkalne w zespole folwarcznym,	
363.	Olszyna	Parkowa 4	Dom mieszkalny z oficyną gospodarczą	

364.	Olszyna	Parkowa 6	Dom mieszkalny (szach)	
365.	Olszyna	Parkowa 10	Dom mieszkalny	
366.	Olszyna	Parkowa 13	Dom mieszkalny	
367.	Olszyna	Parkowa 14	Dom mieszkalny	
368.	Olszyna	Parkowa 15	Dom mieszkalny	
369.	Olszyna	Mickiewicza 1	Dom mieszkalny	
370.	Olszyna	Mickiewicza 2	Przedszkole	
371.	Olszyna	Mickiewicza 2 a	Dom mieszkalny	
372.	Olszyna	Mickiewicza 3 a	Dom mieszkalny	
373.	Olszyna	Mickiewicza 3 b	Dom mieszkalny	
374.	Olszyna	Mickiewicza 4	Dom mieszkalny	
375.	Olszyna	Sienkiewicza 2	Dom mieszkalny	
376.	Olszyna	Sienkiewicza 3	Dom mieszkalny (szach)	
377.	Olszyna	Sienkiewicza 4	Dom mieszkalny	
378.	Olszyna	Sienkiewicza 6 a	Dom mieszkalny	
379.	Olszyna	Sienkiewicza 7	Dom mieszkalno –gospodarczy	
380.	Olszyna	Sienkiewicza 8	Dom mieszkalny	
381.	Olszyna	Sienkiewicza 9	Dom mieszkalno –gospodarczy	
382.	Olszyna	Sienkiewicza 10	Dom mieszkalny	
383.	Olszyna	Sienkiewicza 13	Dom mieszkalny	
384.	Olszyna	Sienkiewicza 14	Dom mieszkalny	
385.	Olszyna	Sienkiewicza 15	Dom mieszkalny	
386.	Olszyna	Sienkiewicza 16	Dom mieszkalny (szach) z budynkiem gospodarczym	
387.	Olszyna	Sienkiewicza 17	Dom mieszkalny	
388.	Olszyna	Sienkiewicza 18	Dom mieszkalny	
389.	Olszyna	Sienkiewicza 19	Dom mieszkalny	
390.	Olszyna	Sienkiewicza 21	Dom mieszkalny	

391.	Olszyna	Sienkiewicza 23	Dom mieszkalny	
392.	Olszyna	Sienkiewicza 24	Dom mieszkalny	
393.	Olszyna	Skłodowskiej 1	Dom mieszkalny d. willa	
394.	Olszyna	Skłodowskiej 1a	Dom mieszkalny d. willa	
395.	Olszyna	Skłodowskiej 2	Dom mieszkalny d. willa	
396.	Olszyna	Skłodowskiej 3	d. Zajazd Sowie Chata , ob. Dom mieszkalny	A/5855/1-2 z dn. 29.01.2013 r.
397.	Olszyna	Skłodowskiej 3	Oficina mieszkalno gospodarcza w zespole d. Zajazdu Sowie Chata	A/5855/1-2 z dn. 29.01.2013 r.
398.	Olszyna	Skłodowskiej 3	Obora w zespole d. Zajazdu Sowie Chata	
399.	Olszyna	Skłodowskiej 3	Stodoła w zespole d. Zajazdu Sowie Chata	
400.	Olszyna	Skłodowskiej 3	Wiata w zespole d. Zajazdu Sowie Chata	
401.	Olszyna	Skłodowskiej 8	Dom mieszkalny	
402.	Olszyna	Adama Asnyka 1	Dom mieszkalny	
403.	Olszyna	Adama Asnyka 1	Budynek gospodarczy przy domu mieszkalnym nr 1	
404.	Olszyna	Adama Asnyka 2	Dom mieszkalny (szach)	
405.	Olszyna	Adama Asnyka 2 a	Dom mieszkalny (szach)	
406.	Olszyna	Adama Asnyka 3	Dom mieszkalny	
407.	Olszyna	Adama Asnyka 5	Dom mieszkalny	
408.	Olszyna	Adama Asnyka 6	Dom mieszkalny	
409.	Olszyna	Adama Asnyka 8	Dom mieszkalny	
410.	Olszyna	Adama Asnyka 9	Dom mieszkalny	
411.	Olszyna	Adama Asnyka 10	Dom mieszkalny	
412.	Olszyna	Adama Asnyka 10 a	Dom mieszkalny	
413.	Olszyna	Adama Asnyka 11	Dom mieszkalny	

414.	Olszyna	Adama Asnyka 11 b	Dom mieszkalny	
415.	Olszyna	Adama Asnyka 12	Dom mieszkalny	
416.	Olszyna	Adama Asnyka 13	Dom mieszkalny	
417.	Olszyna	Adama Asnyka 14	Dom mieszkalny	
418.	Olszyna	Adama Asnyka 15	Dom mieszkalny	
419.	Olszyna	Adama Asnyka 16	Dom mieszkalny	
420.	Olszyna	Adama Asnyka 17	Dom mieszkalny	
421.	Olszyna	Adama Asnyka 17	Budynek gospodarczy przy domu mieszkalnym nr 17	
422.	Olszyna	Adama Asnyka 19	Dom mieszkalny	
423.	Olszyna	Adama Asnyka 20	Szkoła, ob. Szkoła Podstawowa nr 1	
424.	Olszyna	Adama Asnyka 21	Dom mieszkalny	
425.	Olszyna	Adama Asnyka 22	Dom mieszkalny	
426.	Olszyna	Adama Asnyka 23	Dom mieszkalny	
427.	Olszyna	Adama Asnyka 23	Stodoła przy domu mieszkalnym nr 23	
428.	Olszyna	Adama Asnyka 24	Dom mieszkalny	
429.	Olszyna	Adama Asnyka 25	Dom mieszkalny	
430.	Olszyna	Adama Asnyka 26	Dom mieszkalny	
431.	Olszyna	Adama Asnyka 27	Dom mieszkalny (szach)	
432.	Olszyna	Adama Asnyka 29	Dom mieszkalno-gospodarczy (szach)	
433.	Olszyna	Adama Asnyka 30	Dom mieszkalno-gospodarczy	
434.	Olszyna	Wolności 1	Dom mieszkalno-usługowy	
435.	Olszyna	Wolności 2	Dom mieszkalny, ob. Komisariat Policji	
436.	Olszyna	Wolności 3	Dom mieszkalny (szach)	
437.	Olszyna	Wolności 4	Dom mieszkalno-usługowy	
438.	Olszyna	Wolności 4 a	Dom mieszkalny	

439.	Olszyna	Wolności 5	Dom mieszkalno-gospodarczy (szach)	
440.	Olszyna	Wolności 5	Stodoła przy domu nr 5	
441.	Olszyna	Wolności 6	Urząd Miejski w Olszynie	
442.	Olszyna	Wolności 7	Dom mieszkalny	
443.	Olszyna	Wolności 8	Dom mieszkalny	
444.	Olszyna	Wolności 10	Dom mieszkalny z częścią o konstrukcji szachulcowej	
445.	Olszyna	Wolności 11	Dom mieszkalny	
446.	Olszyna	Wolności 11 a	Dom mieszkalny	
447.	Olszyna	Wolności 12	Dom mieszkalno-usługowy	
448.	Olszyna	Wolności 13	Dom mieszkalny (szach)	
449.	Olszyna	Wolności 14	Dom mieszkalno-usługowy	
450.	Olszyna	Wolności 15	Dom mieszkalno-usługowy	
451.	Olszyna	Wolności 16	Dom mieszkalno-usługowy (szach)	
452.	Olszyna	Wolności 17	Szkoła	
453.	Olszyna	Wolności 18	Dom mieszkalno-usługowy	
454.	Olszyna	Wolności 19	Dom mieszkalny	
455.	Olszyna	Wolności 20	Budynek Administracyjny w zespole OFM	
456.	Olszyna	Wolności 20 a	Dom mieszkalny	
457.	Olszyna	Wolności 21	Dom mieszkalny, ob. Ośrodek Zdrowia	
458.	Olszyna	Wolności 22	Dom mieszkalny	
459.	Olszyna	Wolności 23	Dom mieszkalny z budynkiem gospodarczym	
460.	Olszyna	Wolności 27	Dom mieszkalny	
461.	Olszyna	Wolności 28	Dom mieszkalny	
462.	Olszyna	Wolności 30	Dom mieszkalny	
463.	Olszyna	Wolności 31	Dom mieszkalno-usługowy	

464.	Olszyna	Wolności 32	Dom mieszkalny	
465.	Olszyna	Wolności 34	Dom mieszkalny	
466.	Olszyna	Wolności 35	Dom mieszkalny	
467.	Olszyna	Wolności 36	Dom mieszkalny, d. willa	
468.	Olszyna	Wolności 37	Dom mieszkalny (szach)	
469.	Olszyna	Wolności 37a	Dom mieszkalny	
470.	Olszyna	Wolności 38	Dom mieszkalny (przystęp)	
471.	Olszyna	Wolności 39	Dom mieszkalny	
472.	Olszyna	Wolności 39 a	Oficyna, obecnie sklep	
473.	Olszyna	Wolności 40	Dom mieszkalny	
474.	Olszyna	Wolności 41	Dom mieszkalno-usługowy	
475.	Olszyna	Wolności 41	Budynek gospodarczy przy budynku nr 41	
476.	Olszyna	Wolności 43	Dom mieszkalny	
477.	Olszyna	Wolności 44	Dom mieszkalny	
478.	Olszyna	Wolności 45	Dom mieszkalny	
479.	Olszyna	Wolności 47	Dom mieszkalny	
480.	Olszyna	Wolności 49	Dom mieszkalny	
481.	Olszyna	Wolności 54	Dom mieszkalny	
482.	Olszyna	Wolności 55	Dom mieszkalny (szach)	
483.	Olszyna	Wolności 56	Dom mieszkalny (szach)	
484.	Olszyna	Wolności 57	Dom mieszkalny	
485.	Olszyna	Wolności 58	Dom mieszkalny	
486.	Olszyna	Wolności 59	Dom mieszkalny (szach)	
487.	Olszyna	Wolności 61	Dom mieszkalny (przystęp)	
488.	Olszyna	Wolności 63	Zagroda	
489.	Olszyna	Wolności 64	Dom mieszkalny	
490.	Olszyna	Wolności 65	Dom mieszkalny	

491.	Olszyna	Wolności 69	„Eichschule” , ob. Szkoła Podstawowa Nr 2	
492.	Olszyna	Wolności 70	Dom mieszkalny (szach)	
493.	Olszyna	Wolności 71	Dom mieszkalny	
494.	Olszyna	Wolności 72	Dom mieszkalny	
495.	Olszyna	Wolności 73	Dom mieszkalny	
496.	Olszyna	Wolności 73	Stodoła przy budynku nr 73	
497.	Olszyna	Wolności 75	Dom mieszkalny	
498.	Olszyna	Wolności 76	Dom mieszkalny	
499.	Olszyna	Wolności 76	Stodoła przy budynku nr 76	
500.	Olszyna	Wolności 77	Dom mieszkalny (szach)	
501.	Olszyna	Wolności 77	Stodoła przy budynku nr 77	
502.	Olszyna	Wolności 81	Dom mieszkalny	
503.	Olszyna	Wolności 84	Dom mieszkalno-gospodarczy	
504.	Olszyna	Wolności 85	Dom mieszkalny	
505.	Olszyna	Wolności 88	Dom mieszkalny (szach)	
506.	Olszyna	Wolności 89	Dom mieszkalno-gospodarczy (szach)	
507.	Olszyna	Wolności 89	Stodoła przy budynku nr 89	
508.	Olszyna	Wolności 91	Dom mieszkalny, d. willa	
509.	Olszyna	Wolności 91	Dom mieszkalny i gospodarczy przy willi nr 91	
510.	Olszyna	Wolności 94	Dom mieszkalny	
511.	Olszyna	Wolności 95	Dom mieszkalny	
512.	Olszyna	Wolności 95	Stodoła przy budynku nr 95	
513.	Olszyna	Wolności 96	Dom mieszkalno-gospodarczy	
514.	Olszyna	Wolności 97	Dom mieszkalny	
515.	Olszyna	Wolności 100	Dom mieszkalny	
516.	Olszyna	Wolności 104	Dom mieszkalno-gospodarczy	

517.	Olszyna	Wolności 105	Dom mieszkalny	
518.	Olszyna	Wolności 105	Stodoła przy budynku nr 105	
519.	Olszyna	Rzeczna 4	Dom mieszkalny	
520.	Olszyna	Rzeczna 5	Dom mieszkalny	
521.	Olszyna	Rzeczna 6	Dom mieszkalny	
522.	Olszyna	Rzeczna 7	Dom mieszkalno-gospodarczy (przystęp)	406/1002/J z dn. 20,12,89
523.	Olszyna	Rzeczna 9	Dom mieszkalny	
524.	Olszyna	Rzeczna 9 a	Dom mieszkalny	
525.	Olszyna	Rzeczna 10	Dom mieszkalny	
526.	Olszyna	Rzeczna 11	Dom mieszkalny	
527.	Olszyna	Rzeczna 13	Dom mieszkalny	
528.	Olszyna	Rzeczna 15	Dom mieszkalny	
529.	Olszyna	Rzeczna 16	Dom mieszkalny	
530.	Olszyna	Rzeczna 17	Dom mieszkalny	
531.	Olszyna	Rzeczna 18	Dom mieszkalny	
532.	Olszyna	Rzeczna 22	Dom mieszkalny	
533.	Olszyna	Rzeczna 24	Dom mieszkalny	
534.	Olszyna	Rzeczna 25	Dom mieszkalny	
535.	Olszyna	Rzeczna 26	Dom mieszkalny	
536.	Olszyna	Rzeczna 28	Dom mieszkalny	
537.	Olszyna	Rzeczna 29	Dom mieszkalno-gospodarczy	
538.	Olszyna	Rzeczna 30	Dom mieszkalny (przystęp)	
539.	Olszyna	Rzeczna 31	Dom mieszkalny	
540.	Olszyna	Rzeczna 32	Dom mieszkalny	
541.	Olszyna	Rzeczna 34	Dom mieszkalny	
542.	Olszyna	Rzeczna 35	Dom mieszkalny	

543.	Olszyna	Rzeczna 36	Dom mieszkalny	
544.	Olszyna	Rzeczna	Transformator przy budynku nr 36	
545.	Olszyna	Rzeczna 37	Dom mieszkalny (szach.)	
546.	Olszyna	Rzeczna 38	Dom mieszkalny	
547.	Zapusta		Układ ruralistyczny	
548.	Zapusta - Zamczysko		Ruiny zamku Rajsco	407/789 z dn 26,10,60
549.	Zapusta - Zamczysko		Park przy ruinach zamku Rajsco	
550.	Zapusta	3	Dom mieszkalny	
551.	Zapusta	6	Dom mieszkalno – gospodarczy	
552.	Zapusta	6	Stodoła	
553.	Zapusta	7	Dom mieszkalno – gospodarczy	
554.	Zapusta	9	Dom mieszkalno – gospodarczy	
555.	Zapusta	10	Dom mieszkalno – gospodarczy	
556.	Zapusta	12	Dom mieszkalny	
557.	Zapusta	18	Dom mieszkalny	
558.	Zapusta	22	Dom mieszkalny	
559.	Zapusta	23	Dom mieszkalny	
560.	Zapusta	25	Dom mieszkalno – gospodarczy (szach.)	
561.	Zapusta	27	Dom mieszkalno – gospodarczy	
562.	Zapusta	28	Dom mieszkalno – gospodarczy (szach.)	
563.	Zapusta	29	Stodoła	
564.	Zapusta	46	Dwór, ob. dom mieszkalny	
565.	Zapusta	46	Oficyna mieszkalna w zespole dworskim	
566.	Zapusta	46	Budynki gospodarcze w zespole dworskim	

567.	Zapusta - Zamczysko	47	Dom mieszkalno – gospodarczy (przystup)	
568.	Zapusta - Zamczysko	52	Zagroda Młyńska. ob. Dom mieszkalno – gospodarczy (szach.)	
569.	Zapusta - Zamczysko	56	Dom mieszkalno – gospodarczy (szach.)	
570.	Zapusta	obok nr 18	Transformator	

Użyte skróty i oznaczenia :

1. **druk wytłuszczony** – obiekty wpisane do rejestru zabytków
2. (szach.) – budynek o konstrukcji szachulcowej, ryglowej
3. (przystup) – budynek o konstrukcji przystupowo - zrębowej
4. d. – dawny
5. ob. - obecnie

Wykaz stanowisk archeologicznych w Gminie Olszyna

L.p.	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze AZP	Nr obszaru AZP	Rodzaj stanowiska	Chronologia
1	3	2	80-12	ślad osadnictwa	Średniowiecze
2	9	7	80-13	osada	Średniowiecze, on
3	10	8	80-13	osada	Średniowiecze
4	11	9	80-13	osada	Średniowiecze
5	12	10	80-13	osada	Średniowiecze
6	13	11	80-13	osada	Średniowiecze
7	14	12	80-13	osada	Średniowiecze
8	15	26	80-13	ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
9	16	27	80-13	ślad osadnictwa	Średniowiecze, on
10	17	28	80-13	ślad osadnictwa	Średniowiecze, on
11	18	52	80-13	ślad osadnictwa	Średniowiecze, on
12	19	53	80-13	osada	Średniowiecze
13	20	65	80-13	osada	Średniowiecze
14	21	66	80-13	osada	Średniowiecze
15	22	67	80-13	osada	Średniowiecze
16	23	68	80-13	ślad osadnictwa	Średniowiecze
17	24	69	80-13	osada	Średniowiecze, on
18	25	70	80-13	ślad osadnictwa	Średniowiecze

19	26	71	80-13	osada	Średniowiecze
20	27	72	80-13	śląd osadnictwa	Średniowiecze
21	28	73	80-13	osada	Średniowiecze
22	29	74	80-13	osada	Średniowiecze, on
23	30	75	80-13	śląd osadnictwa	Średniowiecze
24	31	76	80-13	śląd osadnictwa	Średniowiecze
25	32	77	80-13	osada	Średniowiecze
26	33	78	80-13	osada	Średniowiecze